

29973, II, B, 91

eingest. 1250

Trije javni govori.

Govorili

prof. Fr. Šuklje,

iv. Tavčar in prof. Fr. Wiesthaler.

V Ljubljani.

Tiskala „Národná tiskárna“.
Samozaložba.

1876.

K
L
BIB

Trije javni govori.

~~~~~

Govorili

prof. Fr. Šuklje,

Iv. Tavčar in prof. Fr. Wiesthaler.

—•—•—•—

V Ljubljani.

Tiskala „Národna tiskarna“. — Samozaložba.

1876.

THE GREAT BRITAIN

03 00 47586

Tri dni v starem Rimu.

(Govoril prof. Fr. Wiesthaler.)

Sredi apeninskega polotoka leži na gričih mesto, veliko i sijajno, kakor njegova minolost, mesto, ki je bilo v starem veku „središče celega zemljekroga,“ ki je dandanes sedež glavarja vseh katoličanov i ob jednem stolica italijanskega kralja. To je slavna Roma ali Rim. Tam so se uže pred mnogimi stoletji shajali ljudje raznih narodov, raznih jezikov, tjakaj vre še zdaj vsako leto iz vseh krajev sveta na tisoče popotnikov, ktere vabi i mika ne toliko mesta današnja pomenljivost, današnji razvoj, kakor iz davne preteklosti ohranjeni spominki, ki so živa priča nekdanje njegove duševne i politične mogočnosti, slave i velikosti. Vsaj poje uže starorimski pesnik Marcial: „Kteri národ je tako oddaljen, kteri

tako barbaričen, da bi ne prišel Rima pogledat? Da tedaj ne bomo po pesnikovih besedah med barbare šteti, napotimo se še danes vsaj v duhu za nekoliko časa v Rim, i sicer ne v sedanji, ampak cilj našega potovanja bodi nam stara, cesarska Roma! I če se vam jaz danes v ta namen po navadi nadležnih ciceronov za kažipota vsiljujem, vas najprej prosim, da mi tega ne zamerite! Dobra moja volja naj vsaj nekoliko opravičuje to dolžnost! — Prestavimo se tedaj v duhu za kakih 18 stoletij nazaj v preteklost! V Rimu vlada ravno kruti, pohotni imperator (cesar) Tiberius Claudius Nero, trinog v najhujšem pomenu besede. Kdor še nij slišal o tem možu, ki združuje v sebi neizmerno hlepenje ob jednem po uživanji i po uničevanji, silno grozovitost, pred katero se trese ves svet, i čudno bojazljivost pred rimskim ljudstvom, koje si skuša s tem pridobiti, da se mu prilizuje, dobrika i hlini, da je redi i pita ter potratnimi veselicami vsake vrste zabavlja. Vsaj tako tudi najbolje ustreza jedinim in najsr-

čnejšim željam národa, ki ne zahteva od svojega vladarja nič drugega, nego: „panem et circenses“ (kruha i glediških iger). I glejte! tako je ravno pred kratkim rimskemu občinstvu naznanil, da se ima od njega zopet velikanskih javnih iger nadejati. Bliža se namreč 19. dan mesca junija i ž njim praznik malih: „quinquatrus,“ posvečen deviški Minervi, boginji vseh znanostij in umetnostij. Cele tri dni bode trajalo praznovanje. Prvi dan je bolj mirnega značaja: vsi rokodelci, vsi umetniki, imenoma piskarji, sploh vsi stanovi, kateri Minervo za svojo predstojnico smatrajo, obhajajo ga večidelj v domačem krogu prav slovesno i veselo. Ostala dva dneva pa sta boginje bojnemu značaju primerno odmenjena hrupnim vozniškim, zverinskim i gladiatorskim igram, kakor tudi gledališkim predstavam. Tega praznika se celi Rim uže dolgo časa prej veseli ter ga komaj, komaj pričakuje, vzlasti prosto ljudstvo, ktero bode zdaj zopet jedenkrat prilžnost zadobilo, pasti svoje oči, a tudi do dobra nasititi svoje lačne želodce; imperator

namreč mu je dal vrh vsega tega še veliko pojedino i javno obdarovanje napovedati. Te ugodne priložnosti hočemo se tudi mi poslužiti, da si ogledamo prav pripravno na prvi dan mesta velikost in krasoto, kakor tudi njegovega prebivalstva (nad 200000 ljudij) življenje, dobre i slabe lastnosti. Druga dva dneva pa se bomo občne radosti v javnih gledališčih udeleževali. —

Napočil je 19. dan junija. Ravno vzhajajoče i svojimi žarki vrhove gora zlateče solnce najde nas iz severja prišedše uže pred flaminskimi vrati. Odtodi se nam po flaminskej cesti pot v središče mesta odpira. Nakrat se razprostre pred našimi očmi do sedaj neznan svet. Na prvi pogled smo kar osupnjeni. Kako strmimo, videti uže zjutraj na vse zgodaj tako hrupno življenje po ulicah! Komaj smo v mesto vstopili, uže nas od vseh stranij obdaja brezštevilna množica ljudij raznih jezikov, barv, noše i stanov. Vse gnjete, vse derví, vse vre v mesto na svoje opravke. Tu vidimo Hispanca v črnem i Galca v pisanem,

nad desno ramo ovezanem plašči, tam črnega Afrikanca; tu rimskega državljana v národnej svojej noši, tam plavolasega Germanca, iz daljne Azije prišlega Sirca i Arabca; celo karakterističnih obrazov trgujočih Židov ne pogreša naše oko. Pred vsem pa nahajamo v tej gnječi obilno število na svojo domovino ponosnih i radi tega tudi tako ošabno postopajočih Grkov, ktere je v to svetovno središče privabila njih posebna značajnost. Ker so namreč jako spretni i v vseh rečeh izurjeni, zviti i kovarni, prilizovalni i prihlinjeno ponižni, morejo oni ravno tukaj prav lahko primernih opravkov zadobiti. Nij se tedaj čuditi, da zastopajo v Rimu vse stroke človeške vednosti i umetnosti. Oni so zdrávniki, odgojitelji otrok (pedagogi), slovničarji, zemljemerci, govorniki, kiparji, modroslovci, slikarji, a tudi vedeževalci, glumači, čarodejniki, i. t. d.

Kaj ne, v prav čudno zmes smo zabredli! Jaz se vam nikakor ne upam svetovati, da se ž njo vred podaste v mesto; kajti v dvoj-

nem obziru bi bilo to jako nevarno: prvič bi se utegnil v njej kdo zadušiti, kar se češče pripeti, i drugič bi vas lahko nepoštena družal okrala. Stopimo tedaj raji na to zeleno trato ob cesti, pustimo množico mimo sebe naprej dreviti ter si jo nekoliko od strani oglejmo! Kako mični, kako mnogovrstni prizori! Pekarski dečki nosijo v mrežah i koših kruh ter ga na vse grlo kriče ponujajo. Trope klientov ali branjencev hite svojim patronom se poklonit, je pozdravit (*salutatio*) ter od njih dobrih svetov sprejemati. Tu goni nekdo dva težko s tovorom obložena osla, tam pe-ljejo črni sužnji velikanske oroslone, leve i tigre v cesarske zverinjake.

Uboge živali so za prihodnje zverinske boje v amfiteatru namenjene. Za njimi tekajo sè silnim vpitjem otroci, v rokah velike kosove kruha, ktere ga so si med potjo kupili; resnih obrazov jim slede njihovi pedagogi, sužnji pa jim nosijo v sklopnicah knjige i drugo šolsko pripravo. Težko sopeč hiti aedil v potu svojega obraza i od uradnikov sprem-

ljan k svojemu opravilu, to je: gledat na to, da so ceste snažne i da vsak hišni posestnik tlak pred svojo hišo v dobrem stanu hranjuje. Počasno korakajo rokodelci na svoje delo; tu nese ravno jeden prav težko deske na rami ter ž nijmi neusmiljeno buta po glavah množice, ktera se mu nehče umakniti. V bornej svojeji obleki tekajo sužnji po razne reči v mesto: ta po sol, zelenjavo, drva, oni po meso ali vino. Kako silno se od njih odlikujejo ponosni praetorianci (telesni stražniki cesarski) v bliščečej svejej opravi! Strašno se med seboj prepiraje nesejo prodajalci svoje reči na razne trgove, da bi je tam prav dobro izpečali. Tu prodaja deček slane ribe, tam vsiljuje grd dedec mimo idočim svoje klobase, ne daleč od njega krmežljiv stavec žveplo. A kaj je to? Osem sužnjev v dragoceneji obleki nese elegantno nosilnico (lectica); pred njo stopajo getulski zamorci, da bi jej siloma pot skozi gnječo naredili; sicer tega tu nij treba, kajti ljudstvo se prostovoljno na stran pomika. Gotovo je kak imeniten gospod v njej; ne

vidi se sicer nič, ker so okna iz marijinega stekla zagrinjali preprežena, a ljudstvo sklepa to iz nebrojnega spremstva, katero nosilnici sledi. Nosilnica sama je podolgovata i jako pripravno se da v njej ležati, pisati, brati, celo za dva človeka ima prostora dovolj. V kakem čudnem nasprotju s to prikaznijo, katero smo ravno videli, je sledeča! To je tovorni, kmečki voz, tako težko z obtesanimi jelkami i smrekami obložen, da ga dva vola komaj, komaj vlečeta: za njim drdra drug voz z ligustičnim mramorjem. Kako se ga ljudstvo izogiblje! I prav ima; vsaj vendar dobro ve, kolikokrat uže se je takim vozovom os strla i koliko ljudij so pobili z voza se valeči kamni i plošče. Ta vozova peljeta najbrž gradivo, koje se ima pri zidanji kakega javnega poslojja uporabiti; kajti drugače bi se ne smela po dnevi na cesti pokazati. Postava to strogo prepoveduje. Še jahati ali v navadnih vozovih se po rimskih ulicah voziti nij nikomur dovoljeno, izvzemši odlične osebe, kakor so Vestalke, nekteri svečeniki i višji dostojan-

stveniki. — Uže sta nam vozova izpred oči izginila i zopet nova prikazen! Na tej strani slišimo kričača naznanjati, da se je nekemu rimskemu meščanu hčerka izgubila, na onej drugega, da sta bogatemu Sulpiciju dva sužnja utekla.

Vendar solnce uže hudo pripeka i naše glave so nepokrite, kajti v mestu se ne nosijo nikakoršni klobuki. Rimljan se jih le na potovanji poslužuje. Zapustimo tedaj svoje stališče i podajmo se po cesti naprej v mesto! Pri tej priložnosti si lahko ob levej in desnej stoječe hiše vsaj od zvonaj ogledamo. Tu se ve da ne opazimo nič kaj posebno zanimivega. Okna se le majhena, nepravilna, ne na ulico, ampak večidelj na dvorišče obrnena; nijeden prijazen obraz nam ne gleda iz njih nasproti, kakor je to v naših mestih navada. Hiše same se dele v dve vrsti: v tako znane „domus“ (hiše v ožjem pomenu), to so privatna, le jedno nadstropje imajoča poslopja, i v „insulae“ ali iz spekulacije zidane hiše s 4 ali 5 nadstropji i mnogimi stanovanji, ktera se ubogim

ljudem najnižjega i srednjega stanu proti primerni najemščini oddajajo; one so tako slabo zidane, da se večkrat poderejo i pri tem mnogo ljudi usmrte, tedaj je uže tudi iz tega uzroka sprehajanje po rimskih ulicah dokaj nevarno. V pritlešji teh „insulae“ imenovanih hiš nahajamo večidelj prodajalnice i šatore raznih kupcev i trgovcev, na dalje delavnice vsakovrstnih rokodelcev, imenoma: črevljarjev, brivcev, usnjarjev, i dr. Prodajalnice se smejo ne majhen kinč rimskih ulic imenovati, ne tako se ve da delavnice, ktere so i po celem mestu raztresene, i v posameznih ulicah skupljene. Tako nahajamo n. pr. v Rimu celo ulico steklarjev (vicus vitrarius), srparjev (inter falcarios), podplatarjev (vicus sandaliarius), mazilarjev (vicus unguentarius) i. t. d. Tudi krčem i gostilnic se ne manjka. Stopimo vendar malo v jedno iz med njih, ktera nam je najbližja, i zavžimo tamkaj svoj zajutrek. Prišli smo sicer uže mimo mnogih, toda divji smeh, ki nam je iz njih nasproti donel, vriskanje, razsajanje i ropot po taktu piščali plesajočih, vse to nas nij posebno

vstopiti vabilo, ker nam je veljalo za znamenje, da so obiskovalci dotične krčme ljudje najnižjega, če ne zavrženega stanu. Takih krčem se pošten Rimljan izogiblje, saj so pa tudi, vzlasti zvečer, za človeka zelo nevarne. Zbirajo se namreč v njih ljudje vsakojakih nepoštenih rokodelstev, katerim se še ponočnjaki iz boljših stanov pridružujejo, ter tu cele noči igrajo i svoje premoženje zapravljajo. A krčma, ktera stoji zdajci pred nami, se uže od zvonaj nekoliko od svojih sester odlikuje. Nad vrati vidimo v kamen vsekano podobo Bachovo, ki grozdje stiska ter nam s tem dovolj namen te hišice naznanja. Vstopivši zapazimo najprej precej elegantno pohištvo, a tudi gostje so pošteni ljudje videti. Visoko podpasana deklica nas pozdravlja prijaznoj besedicoj „vajte“ (dobrodošli), ter hitro vsakemu malo kruha, sira i zahtevano steklenico vina prinese, ktero se nam prav prileže. Tako okrepčani hočemo svoje potovanje nadaljevati. Ob levej i desnej vidimo ljudi napolnene šatre brivcev i zdravnikov; kdor namreč ne išče v dopoldanskih

urah svoje zabave po krčmah, ta zahaja tu sem, kjer si da svojo telo (lase, brado i nohte) osnažiti, zraven pa še tudi vse mestne novice izve. A uže smo dospeli do oznožja kapitolinskega griča, pred katerim se razprostira forum Romanum, to je glavni rimski trg i ob jednem najlepši kraj v celem Rimu. Ta forum je bil za republike središče i tako rekoč srce vsega javnega i političnega živjenja, ker je na njem rimski národ v svojih ljudskih zborih vse važnejše državne zadeve obravnaval. Zdaj se ve da pod cesarji nema v tem obziru nobene pomenljivosti več. Po svojej obliki je nepravilni štiriogelnik, kterega od vseh strani krasna poslopja i ceste obdajajo. Kaka krasota, kaka veličastnost povsodi, kamor pogledamo! Tu vidimo najslavnejša svetišča rimskih bogov i boginj, kakor so: aedes Vestae, aedes Penatium, templum Felicitatis, t. Saturni, t. Jani, t. Castoris, t. Minervae, t. Divi Julii, i dr.; na dalje mnogo lepih bazilik; to so javnemu trgovstvu i kupčiji namenjena poslopja ali prav za prav zidovjem obdana i

strehoj pokrita, navadno bolj dolga kakor široka stebrišča, ktera služijo ob jednom tudi sodnijskim obravnavam; kajti vsi v njih med posameznimi kupci i trgovci nastali prepiri se imajo precej pred za to odločenim sodnikom poravnati. Če vstopimo pri vratih na ozkej strani, imamo velikansko dvorano pred soboj, ktero delite dve vrsti stebrov v tri oddelke; na koncu srednjega, ki je širji, kakor postranska, je sodniški oder ali tribunal postavljen. Naj krasnejša izmed vseh se nam zdi od Julija Cezarja sezidana i po njem „Julia“ imenovana bazilika. Precej zraven nje stoji „graecostasis“, veliko i lepo poslopje, v katerem imajo poslanci grške i drugih držav na odločbe rimskega senata ali starešinstva čakati. Sredi južnega dela spodnjega fora vidimo še iz republikanske dobe ohranjena „rostra“ ali z ladjimimi rivci okinčani govorniški oder, s kterega so prej rimski govorniki na foru zbranemu ljudstvu govorili. Temu nasproti stoji pred svetiščem „Divi Julii“ drug govorniški oder. Okrog prvega, kakor tudi sploh

po celem foru stoje krasni, od mojsterskih rok izdelani kipi slavnih rimskih mož. Postavila je je državljanska hvaležnost državljan-
skej čednosti, a tudi rimsko hlapčevstvo rim-
skej smelosti. Tako stoji tu kip Duilija, ki
je v prvi namorski bitvi Kartaginčane pre-
magal, kip zmagačca Antiatov: Maenija, kipa
Cesarja i Augusta na konjih i še mnogo dru-
gih. Na vznožji kapitolinskega hriba vidimo
državno jetnišnico (carcer Mamertinus) ne daleč
od svetišča Concordiae. V severni strani se
temu staremu foru pridružujejo mnoga nova,
cesarska fora, odlikujoča se ogromnim šte-
vilom še popolnoma novih, potratnih poslopij.
Vendar ne zabimo mimo teh velikanskih jav-
nih stavb si tudi nekoliko privatnih ogledati!
Vsaj nahajamo ravno tu na glavnem trgu,
kakor je to še dandanas po vseh naših me-
stih navada, najelegantniše prodajalnice vsa-
kovrstnih kupcev i trgovcev, kakor: juvelir-
jev, zlatarjev, srebrarjev, knjigotržcev, i dr.
Manj se ve da ugajajo našim očem ponižne
nelepe šatre menjalcev (tabernae argen-

tariae), ktere so s prvimi v grdem nasprotji. Stopimo v bližnjo prodajalnico! Pred vrati stojita dva stebra, na katerih beremo same naslove knjig. To je tedaj knjigarnica! Notri leži na policah mnogo knjig nakopičenih, a njih oblika je popolnem drugačna kakor naših. To so sami zvitki popisanega papirja i pergamenta. Vzemimo, pošluživši se knjigarjeve vljudnosti, jednega v roke. Posamezni, kakih 10 palcev široki papirnati listki so drug na drugega prilepljeni, tako da iznaša dolgost celega zvitka kakih 8 črevljev. Celi zvitek je v predelke ali rubrike razdeljen i ima na svojem koncu število rubrik i vrst zapisano, ker se po njem cena cele knjige določuje. Sè spodnjim svojim delom je zvitek na lesen valjec (cilinder) prilepljen, okrog kterega se ima zavijati. Skozi ta valjec pa teče palčica na svojih koncih z gumbiči iz slonove kosti (včasih tudi iz zlata ali kake druge kovine) okinčana. Rob zvitka je lepo obrezan, votličem zglajen i počrnjen. Celi, le na jednej strani popisani zvitek se devlje v ovoj iz per-

gamenta; iz njega gleda listek, na kojem je z rudečimi črkami naslov knjige napisan. Na pergament pisane knjige pa se tudi na čve-tero zlagajo, sešijejo i tako v oblikah velikih pisnic prodajajo. Zvitki i pergamentne knjige se dajo, ako se spretno črke na njih izbrišejo, večkrat z nova rabiti. Tako nastala knjiga se zove potem: „liber palimpsestus“. Knjige v Rimu pomnožujejo na ta način, da jedna osoba narekuje, mnoge druge, v pisanji dobro izurjene pa dotične besede za njo pišejo. Vkljub tej težavnej izdelavi knjig vendar ne moremo njih ceno v primeri z današnjo visoko imenovati. Pač pa ima, pripoveduje nam knjigar, cesarska knjigarnica jako dragocene knjige, kakoršnih pri njem ne nahajamo; one so neki z zlatimi i srebrnimi črkami na rudeče pobarvani pergament pisane. A zahvalimo se možu, ki nam je tako dobrovoljno svoje zaklade razkazoval i razlagal, ter stopimo v prodajalnico njegovega sosedu, prvega juvelirja i zlatarja v mestu! Uj! kako se tu vse blišči i sveti!

Razpostavljeni so zlati prstani in kupice z žarečimi diamanti, bliščečimi ametisti, hijacinti, smaragdi i karneoli iz vseh bližnjih i daljnih krajev sveta. Tu izbira iz obilice ravno nek rimski gospod za svojo soprogo krasno verižico, naušnice, zapestnico i biserje. Denar, ki ga plača za te reči, iznaša strašansko svoto. Tam občuduje lep gospod krasne podobice, zlate i srebrne vence, kocke i sohe iz slonove kosti, zopet na drugej strani izbira mlada dama pahalico iz pavovega perja sè slonokostenim držajem, kroglice iz jantara ali kristala, kterih namen je, gospem potne roke hladiti, i druge reči. V posebnem oddelku te prodajalnice vidimo celo zalogo lepo vdelanih posod, svetilnic, lestencev, orožja i umetno izdelanih zaponcev; tam v kotu stoje krasne mize, kterih mramornate plošče počivajo na kakej čepečej sfinksi iz slonove kosti, ali na zlatih nogah kake divje zverine, ali pa na navadnih nogah iz dragocenega citrovega lesa. Če vprašamo po ceni — kar vstrašili se bomo: nič več, nič manj kot 1 milijon sestercij =

72000 tolarjev velja taka mizica. Na dalje nas posestnik te prodajalnice še opozoruje na dragotne kipe iz korintske medenine, od mojsterske, kakor on tvrdi, celo od Polykletove roke izdelane. Poleg njih so razstavljene posode iz kristala, plavika i prave murrhe (tvarine, ktere Rimljani še sami dobro ne poznajo, najbrž je indijski porcelan); njihova cena je strašno visoka: od 70000 — 100000 sestercij (= 5075 — 72000 tolarjev).

Stopimo zdaj še v sosednjo krojaško zalogo! Na pragu beremo v mozaiki vložen napis: „salve lucrum“ (bodi pozdravljen, dobiček!). Notri najdemo bogato zbirko vsega, kar Rimljan i Rimljanka za svojo obleko potrebujeta, drago i cenejše blago. Na jednej strani je oddelek za moške, na drugej za ženske. Oglejmo si najprej malo bolj natanko moško národno nošo! Tu je toga iz bele volnine, spodaj z rudečim robcem obšita ali tudi brez njega. Oblika te osem vatlov dolge i kakih pet ali še več vatlov široke obleke je eliptična; njo si devlje Rimljan tako spretno okrog ži-

vota, da ga v bogatih gubah opleta, na kar on s posebno skrbljivostjo gleda. Razven belih tudi črnih tog za žalujoče ne pogrešamo. Zraven njih leži mnogo tunik (*tunicae*); ta spodnja, nekoliko našim srajcam podobna i, če je prepasana, do kolen segajoča obleka ima rokave, ki le do komolca segajo, ali pa je tudi brez njih. Odličnišim osobam segajo tunike, ker si jih ne prepasujejo, črez kolena ter imajo navadno od vrata doli i ob kraji spodaj dva škrlatna robca, ktera sta pri tunikah višjih magistratov i senatorjev široka, pri viteških pa ozka. Tudi belih sraje (*subuculae*), ktere nosi Rimljan pod tuniko, je tu na izbiranje. Ravno tako se ne manjka raznobarvnih i mnogovrstnih plaščev. Tu leži *paenula*, plašč z oglavnico, kterega se Rimljan ob slabem vremenu ali na potovanji poslužuje; tam *synthesis*, lahka pripravna obleka, ktera se navadno le doma, zvlasti pri obedu rabi, zraven nje *sagum*, bojni, do meč segajoči plašč podolgaste, štirioglate oblike, ki se na desnej rami tako zaponami stika, da je le leva, ne in

tudi desna roka od njega pokrita. Na dalje nahajamo v tej prodajalnici bogato zalogo vsakojakega moškega obuvala. Mali črevlji (*calcei*) stoje tu zraven samih sandal ali podplattov (*sandalia, soleae*); njim se pridružujejo mični vojaški škornjički (*caligae*) i elegantni mullei iz rudečega usnja, črevlji za najviše dostojanstvenike. — Vendar ozrimo se zdaj na nasprotno stran! Tam slišimo ravno rimske dame se prav živo razgovarjati i pri izbiranju i poskušanju obleke to i ono grajati. Pridružimo se jim, vsaj to v Rimu ne velja za nespodobno! — Videli bodemo, kako se rimske dame oblačijo. Cela njih obleka obstoji iz treh glavnih delov, ti so 1) *tunica interior* (*indusium, intusium, interula*), prosta srajca brez rokavov, ktera se prav tesno telesa prijema i je nad prsi od traka (*strophium*) iz tenkega usnja obdana; 2) dolga, gubata *stola*, to je ženska tunika s polovico rok pokrivačimi, prerezanimi rokavi, ktere gumbiči zapenjajo. *Stola* zgoraj nij sešita, ampak zapeta je na obeh ramah ličnimi butki i zapo-

nami. Ker je ta obleka daljša, kakor cela človeška postava, je pod prsi podvihana i v mnoge gube nabrana. Spodaj i ob rokavih ima nagužvan, bogatovezen obrob (instita); okrog vratu pa se nahaja pri stolah za imenitniše gospe zlat ali škrlaten robec. Kakor je za rimskega meščana toga, tako je za rimske matrone stola karakteristična. Tretji del ženske obleke je moškej togi podobna palla, ktero uporabljajo ženske le pri izprehajanji i jo z isto skrbnostjo, kakor moški svoje toge v gube devajo. Cela ta ženska oprava je iz volne, platna, ali pa batista (carbasus). Sicer ima naš trgovec še mnogo drugih svilnatih i na pol svilnatih oblek; takih si morejo se ve da le najodličniše rimske gospe omisliti. Tudi rokovice (manicae, chirothecae) niso, kakor vidimo, rimskim damam neznane. Za obuvalo jim služijo sandale i črevlji rumene ali zelene barve, ki so rudečimi trakovi ali pa ozkimi jermeni zvezani. Na glavi nosijo nektere tanke, prozorne pajčolane iz raznih tvarin, druge neko čepico

i če te ne, pa si jeden rogelj svoje palle črez glavo kakor tanjčico potegnejo. — A čas je uže, da zapustimo prijaznega trgovca i njegovo prodajalnico, kajti uže je jednajst, ali da po rimljansko govorim, peta ura. Rimljan deli namreč svoj dan, naj si bode kratek ali dolg, od solnčnega vzhoda do solnčnega zatonu v 12 jednakih delov, isto tako tudi noč. Do 5. ure je Rimljan navadno, se ve da ne vselej, vsa svoja privatna i javna opravila končal, bodi si v senatu, na foru ali pri sodnijskih obravnavah, kjer je bil morda kakemu prijatelju za pričo ali poroka; bodi si, da je svoje prijatelje obiskaval, kot svedok kak testament podpečatil ali pa kaj drugega opraviti imel. V 6. i 7. uri (to je po našem od 11—1) se more malo oddahniti i izpočiti, zavživši ob 12. veliki zajutrek (prandium). Na to gre navadno k gimnastičnim vajam, ali k žoganju na Martovo polje, ali v kako kopelj, ali pa si poišče drugih zabav i opočitkov. Ob 9. ali 10. uri (ob 3. ali 4.) ga čaka glavna pojedina (coena). Ker je sedaj od 6—7

ure skoraj uže vse pri počitku i so javna opravila uže ponehala, je tudi po ulicah vse bolj mirno i tiho. Ta čas hočemo i mi porabiti, da se v bližnjem krčmi malo za popoldanski pot na kapitolniski hrib okrepimo. — Ko smo svoj „prandium“, obstoječ iz mrzlih i toplih jedij, rib, mesa, zelenjave, sadja i vina zavžili, napotimo se na omenjeni grič, ki služi jedini izmed vseh mestu za tvrdnjavo. Na njegov vrh moremo le od fora priti. Kajti na nasprotnej, proti Martovemu polju obrnenej strani je strm in mogočni obkopi ga popolnem ločijo od Martove ravni, ktera se pred njegovim vznožjem razprostira. Kapitolinski hrib (mons Capitolinus) se vzteguje od jugozapada proti severovzhodu i končuje z dvema vršičema. Severovzhodni višji vrh se imenuje arx (= grad), jugozapadni vrhunec pa se je za republiko tarpejski hrib zval, za cesarjev pa so mu dali ime Capitolium.

Južno kapitolinsko rebro je znana tarpejska skala, s ktere so v prejšnjih časih

državne zločince v brezno metali. Med obema vrhuncema je vsed, ki se imenuje „inter duos lucos“ = med dvema logoma. Del tega vseda zavzema „asylum“, to je zavetišče za tuje prognance in zločince, koje je bil Romulus iz tega namena osnoval, da bi se mestno prebivalstvo tem hitreje množilo. Na jugozapadnem koncu „asylla“ vidimo lepo poslopje, to je državni arhiv z državno zakladnico (tabularium et aerarium.) Na gradu (arx) ima boginja Juno Moneta krasno svetišče, s katerim je državna penesnica združena. A zapustimo grad i podajmo se na griča jugozapadni, Capitolium zvani vrhunec! Ponosno vidimo na njem se proti nebu vzdvigovati največi kapitolinski tempelj, to je trojno svetišče treh glavnih rimskih božanstev: Jupitra, Junone i Minerve. Zidan je na visokem podstavku (suggestus) v obliki štiriogelnika; njegova sprednja stran je krasno stebrišče, zadnja pa je v tri celice razdeljena. V srednjej največjej sedi na zlatem i slonokostenem stolu z bliskom v roki mogočni Jupiter, vladar vseh neumrljivih

bogov, kakor tudi celega revnega človečanstva; v desnej celici stoji soproga i sestra njegova, boginja Juno, v levej pa deviška Minerva, ktere celica je danas, ko se ravno njen praznik obhaja, še posebno okinčana. Streha i vrata celega svetišča so pozlačéna, na slemenu vidimo velikansko četverico (quadriga) iz pozlačene medenine; pred svetiščem pa se razprostira area Capitolina, to je velik prostor, ki služi raznim ljudskim shodom v zbirališče i je od mnogih krasnih svetišč i poslopij obdan. Tako imata tu svoja svetišča bogova: Jupiter Feretrius i Mars, kakor tudi boginji: Fides i Venus Erycina. Izmed poslopij je najbolj znamenita curia Calabra z dvorano za senatske shode, pred ktero viši svečeniki (pontifices) na prvi dan vsakega mesca zbranemu ljudstvu pomen i veljavo posameznih dni naznanjajo i razlagajo. Slednjič ne smemo prezreti še obilnih okrog i okrog razvrstjenih stebrišč (porticus), v kterih se rimsko ljudstvo pri triumfalnih slovesnotih na državne stroške pogostuje. — Ogledali smo si

do sedaj kapitolinski hrib z vsemi poslopji i prostori njegovimi. I če nas je uže to sila mikalo i zanimivalo, kako smo še le zavzeti, ako obrnemo svoje oči s hriba na rimski svet, ki se pod našimi nogami v celem svojem veličastvu razširja. Nekako čudno nam je pri srcu, ko vidimo prvokrat pred seboj celo slavno mesto i njegova velikanska poslopja, obilna svetišča, krasne palače, lična slopovja, brezštevilne kopelji, ogromna gledališča, zelene trate, hribe i vrtove, ozke, kotne i neravne ceste z nebrojnimi, deloma prosto i slabo zidanimi, deloma pa skoro do neba segajočimi hišami. Na zapadnej strani zagledamo v mogočnih valovih tekoči rumenkasti Tiber z njegovimi mostovi i z otokom, na katerem se vzdvigujejo mnoga lepa svetišča, imenoma A e s k u l a p o v o, boga lekarstva. Ne manj mičen je pogled proti severozapadu na M a r t o v o, deloma od Tibra obtekano polje, na elegantne njegove prodajalnice i mnogobrojna stebrišča. Sploh, kamor se obrne naše oko, povsodi kaj novega, povsodi kaj zanimivega. Človek bi gledal celi dan

i še bi se morda ne nagledal. A skrajni čas je, da zapustimo grič.

Ker ste videli, da je z nami vred še mnogo drugih tujcev v mesto k napovedanim svečanostim privrelo, lotila se bode morda koga izmed vas skrb, kje da bomo prenočili. A bodite mirni! Zato sem uže jaz poskrbel. Mesto ima sicer dokaj javnih prenočišč, a ker so ona v tako slabem stanu, da se jih samo revni ljudje najnižjih stanov i ptujci le v sili poslužujejo, bi se vas ne upal tjekaj peljati, če bi bil tudi prepričan, da dobimo še kaj prostora v njih. Sicer pa je v Rimu navada, da si odličniši potniki znano rimsko gostoljubnost v svojo korist uporabljajo ter kakega znanca ali prijatelja, s katerim so v gostoljubnej zvezi, za prenočišče naprosijo, koje jim ta tudi rad da, dobro vedoč, da mu vtegne dotični potnik, ako on v njegove kraje zaide, jednako gostoljubnostjoj ustreči. Tega običaja sem se i jaz poprijel ter sem vam uže davno prej pismeno preskrbel prenočišče pri svojem gostomilu Serviliji. Mož stanuje v svetej ulici

(via sacra), ki se na forum izteka. Idimo tedaj tje! Hiše v tej ulici so same „domus“, znamenje, da stanujejo v njej le bolj premožni ljudje. Tu je Servilijeva hiša. Razven tega, da se rumene opeke lepo z rudečimi vrste, nima od zvonaj nič kaj posebnega. Z bronastimi ploščami vdelana i zlatom i slonovo kostjo okinčana, vrata ne stoje v jednej vrsti s sprednjo hišno stranjo, ampak so globoko v zidovje pomaknena, tako da nastaja pred njimi precejšnji prostor (vestibulum), ki služi obiskovalcem, ako najdejo vrata še zaklenena, za čakalnico. Na pragu beremo v mozaiki vdelano besedo: „salve“ (dobro došel!), ob vratih pa visi meden tolkač, katerim imamo potrhati. Na to nam pride vratar odpret; v roki ima palčico, kateroj sitneže odganja. Zdaj stopimo v vežo (ostium). Zraven vratarjeve celice, ki je precej za vrati, vidimo, priklenenega psa: napis v mozaiki „cave canem“ (vari se psa) nam svetuje, mu ne preveč zaupati. Iz veže nas pelje pot naravnost v „atrium“; to je velika, le ob straneh

strehoj pokrita, v sredi pa porna dvorána, ktera ima v svojej sredini izzidano globelj (impluvium, compluvium), da se voda s 4 streh v njo izteka. V tej sobi se umrli udje hišne družine na mrtvaški oder devljejo, v njej so razpostavljene voščene podobe (imagines) vseh slavnih i neslavnih prednikov, okrog nje so razvrstjena stanovališča, spalnice i vse reči, ktere imajo ptujcu o gospodarjevem bogatstvu pričati; tu se zbirajo na jutro klientje, kedar pridejo svojega patrona pozdravit, tu je tudi nam kot obiskovalcem na hišnega gospodarja čakati, kojega nam bode suženj iz njegove atriju nasproti ležeče pisarnice (tablinum) poklical. Servilius nas prijazno sprejme i svojej mladej soprogi predstavi, ob jednom pa h kosilu ob 10. uri (= ob štirih) povabi ter v postrežbo nekoliko sužnjev odkaže, kterih ima najmanj kakih 50 v hiši. Ti nas v odmenjene sobe v zadnjem delu hiše peljejo i tamkaj nekoliko potnega prahu osnaže. Ogledali smo si do sedaj samo sprednji del hiše; a Servilius

nam je obljubil še pred obedom tudi nje zadnjega pokazati. Idimo tedaj nazaj v atrium, kjer nás hišni gospodar čaka. Odtodi nas pelje on najprej v svojo pisarnico, v kateri stoji gospodarjeva blagajnica i hišni arhiv. Pisarnica sama, kakor tudi koridora ob nje-nej levi i desni odpirata nam pot v „peristylum“, to je veliko dvorišče, čegar sredino obdajajo po jedno nadstropje imajoča slopovja.

Sredi dvorišča stojita tomuna, okrog njih pa zelene trate, cvetišča (viridaria), vodnjaki i kipi. Okoli peristylia je pri tleh več soban, deloma za vsakdanjo rabo, deloma le za potrato. Tako nahajamo tu mnoga večja i manjša stanova-lišča i spalnice (cubicula), obednice (triclinia), velikolepne dvorane (oeci) za večje pojedine, sobice za prijateljske razgovore i družbe, domačo kapelo (sacrarium, lararium) v kateri so hišni bogovi (lares) postavljeni, na dalje knjiž-nico, kopelj (balneum), pinakoteko, sobe za sužnje (cellae servorum), kuhinjo (culina, coquina), shrambe za jedi (cellae penariae) i še mnogo drugih. Ker se uže čas

obeda bliža, nas vabi gospodar v jedno izmed obednic stopiti, kjer bomo kosili, ter si jo od znotraj natančneje ogledati. Tal njenih ne pokrivajo deske, temuč mali mramorjevi koščeki raznih barv, ki so v različne zgodovinske i mitologične podobe umetno sestavljeni. Stene kinčajo malarije na presno (al fresco); njih predmeti so iz zgodovine, mitologije, kmetijskega ali pa idiličnega življenja vzeti. Velikanski vtisek, kterega narejajo te slike na nas pripisovati se ima zvlasti temu, da se na njih vedno najsvitlejše barve vrste z najtemnišimi, na kar našo oko nij navajeno. Prav mičen je tudi strop, kojega prepleta mreža tramov tako, da nastajajo vglobljeni čveteroogelniki, ki so zlatom i štukaturu okinčani. V sosednej obednici pa vidimo vse stene le zavesami (aulaea) preprežene. Oken sobe v pritlešji nemajo, ker je uže luč, ki skozi odprta vrata iz peristylija prihaja, dokaj razsvitljeva. Le prvo nadstropje ima majhna okna iz marijinega (lapis specularis) ali pa iz navadnega stekla, kakor je pri nas v rabi (vitrum). Za

kurjavo po zimi služijo kamini, medene oglenke i zale nosilne peči. Vendar slušajmo zdaj na besede gospodarja, ki nas vljudno h kosilu v obednico za moške osebe kliče. Dame nam odpelje hišna gospodinja v posebno obednico, tako da smo za čas kosila od njih popolnem ločeni. Prej se ve da si bomo morali celo opravo nekoliko ogledati, kajti v Rimu nij navada, pri kosilu na stolih sedeti, ampak na sofah ležati. Sredi sobe i ob stenah stoje velike mize; okrog treh njenih stranij so postavljene sofe, četrtina stran pa je prosta; odtodi namreč nam imajo sužnji jedi na mizo nositi. Na vsakej sofi zamorejo prav pripravno trije ležati; vsak ima svojo blazino, na katero se levim komolcem opira, desnoj rokoj pa po jedilih sega. Predno se vležemo, nam lepo oblečen, mlad suženj sandale odzame, ker imamo po rimskej šegi pri obedu bosu ležati. Ko smo nam odkazana mesta zavzeli, pride drug suženj z vodo v srebernej umivalnici i tretji z obrisalnikom (mantele, mappa), da si roke umijemo i osušimo. Na mizi imamo

tudi uže vsak svojo serviato (mappa). Zdaj nam začenjajo zali, leporaščeni sužnji na podstavcu (repositorium) iz dragocenega lesa jedi ná mizo nositi. Celo kosilo bode obstalo iz treh delov: prvi se imenuje gustus ali promulsis (predjedek), drugi coena, obed v ožjem pomenu, i tretji mensa secunda (pojedek. Uže so nam sužnji v srebernih skledah donesli celi predjedek, obstoječ iz polžev, iz lukrinskega jezera vzetih ostrig, mehkih pavovih jajc, salate i sloveče ribje juhe (garum); če njoj po gospodarjevem nasvetu poškropimo ostrige, nastane sicer jako pikantna i Rimljanu zelo priljubljena jed, ktera pa nam morda vendar ne bode kaj posebno ugajala. Za ostrige i odpiranje jajc se poslužujemo manjših (cochlearia), za zelenjavo i juho pa večih žlic (ligulae).

Med tem hodi celi čas suženj okrog nas ter nam dolgim, zlatim zajemavcem iz vrča neko tekočino zajema; to je mešanica iz najboljšega falernskega vina i sicilijanskega medu. Kmalu prihite zopet strežaji; nekteri odna-

šajo ostanke predjedka, jeden izmed njih pa nam celo mizo škarlatorudečim, kosmatim suknom lepo osnaži; to bode moral tudi po vsakem sledečih nošajev stvoriti. Na to sledi drugi del pojedine, coena, v treh nošajih. Pri prvem, iz samih rib obstoječem so nam najbolj po godu morske mreže (mullus) i krasne od plavajočih morskih rakov obdane jegulje. Drugemu se pa kar čudimo. Dva sužnja nam privlečeta ogromno, v velikanskej skledi med salato i retkvo ležečo žival, ktere morda še ne poznamo. To je lukanski merjasec. Prosektor ali razkrojitelj nam ga bode kmalu pred našimi očmi v majhne kose razdelil. Pripravljen je kaj okusno; vsaj se pa to tudi ne da drugače pričakovati od tako imenitnega kuharja, kakor ga ima naš Servilius. Mož slavi zbog svoje umetnosti, kakor nam naš gospodar pripoveduje, po celem mestu bolj kakor prvi pesnik! Zdaj nam prinesó sužnji na mig gospodarjev pri tretjem nošaji po celej obednici krasno vonjavo razširjajoče fazane, ktere obdajã venec pečenih brinovk;

drugi zopet nam ponujajo različne zelenjave namreč: artičoke, porabni biluš, kapus i gobe. K vsem tem jedem nam zajemajo sužnji iz svojih vrčev v lične posode iz murrhe zopet drugo i sicer tako zvano setinsko vino (vinum Setinum). Na to se vzdigne naš gostomil ter nam vsem na zdravje napije. Ko je potem tudi še domačim bogovom (larom) i boginji Minervi, ktere praznik ravno obhajamo, običajno daritev opravil, ukaže sužnjem pojedek ali konfekt donesti. Ta obstoji iz razne pekarije (bellaria), galskega sira, surovega i posušenega sadja (zvlasti: medencev, velikih hrušk i sliv). K temu pojedku pijemo iz majhnih kristalnih kupic izvrstno cekubsko i kijsko vino.

Če smo pa mi tako dobro obedovali, ne smemo misliti, da se v Rimu v obče tako kosi. To morejo stvoriti le možje, kakor je naš gospodar, ki ima kak 1,000.000 sestercij (72.000 tol.) premoženja. Prosto ljudstvo je uže zadovoljno, če mu ne manjka pirne kaše (puls), kapusa, repe, česnja, čebulje, graha, boba i leče. Vse

te jedi si jako priprosto z oljem, soljo, medom, sirom, mlekom, ali jesihom pripravlja i domačimi rastlinami, kakor kuminom, janežem i koprom začinja. Le na kak praznik, kakor je na pr. danas, si privošči kako klobasico ali kak košček mesa. Ker je naš obed končan, se hočemo vzdigniti, a prijazni gospodar nas sili še ostati ter ž njim v pozno noč piti, kakor je to navada v premožnih hišah. Tej njegovej želji mi danas ne ustrezemo, ampak prosimo ga, naj nam naše nevljudnosti ne zameri, ker si želimo še Rim i njegovo počenjanje na večer malo ogledati. — V ta namen vas bodem peljal na prostor med palatinskim i aventinskim hribom. Tamkaj stoji velika dirjavnica, namreč circus maximus. Okrog njega je polno šater. Prosto ljudstvo, pošteno i nepošteno, se vsak večer ravno tu tako rado zbira, ker mu ta kraj mnogo zabave ponuja. Pomešajmo se tedaj i mi med druhal! Kak hrup, kako živenje! Vsakojaki glumači kažejo ondi radovednemu ljudstvu svoje umetnije.

Tu bljuje nek orjak ogenj, požira meče si vbija žreblje v glavo i žveče i hrusta stare črevlje. Tam balanzira drug svojim čelom ranto s tehtili; zdaj je postavil na vsak njen konec jednega dečka. Oba se jameta polagoma drug drugemu bližati, uže sta se spoprijela i se z vso resnostjo borita, ne da bi ranta pala ali da bi jo moral glumač rokama podpirati. Na to si da mož težko naklo na prsi postaviti i vsakemu je dovoljeno, težkimi kladvi po njem biti; tako močan je ta orjak! Tam le skačejo na razne načine skozi goreče obroče. Tu kaže nek ptujec pri malej mizici svojo umetnijo z belimi, okroglimi kamenčki; komaj je je pokazal, uže so tudi izginili, nakrat je vidimo iz njegovih ust zopet prihajati. Zdaj je je popolnem požrl! A čudno! precej potem je privleče temu gledalcu iz ušes, onemu iz ust tretjemu iz nosa. Njegov sosed, siromašen, star človek, kaže privajeno opico v vojaškej opravi; ona izvršuje prav spretno vojaške vaje v smeh veselemu občinstvu. Ne daleč od todi meče nekdo žoge, obroče i

bodalca ob jednom v zrak ter je zopet ročno vjema. Na vrvi tu pleše i skače vrvohodec tako drzovito, da nas je kar groza. Nakrat je krivo stopil i na tleh leži — silno stokaje; morda si je revež roko ali nogo zlomil, a surovo ljudstvo se ne zmeni za to, še smeje se mu med tem, ko ga odnašajo. Njegov naslednik na vrvi še nij tako izurjen, malo okorno se vede, ljudstvo se mu z začetka posmehuje, slednjič pa jame tako sičati, da mora mladi „umetnik“ odstopiti. Takih i jednakih prizorov lahko vidimo še več, vendar ker smo uže jako utrujeni, treba nam počitka, da se bomo mogli jutri čvrsti i zdravi napovedanih slovestnostij udeležiti. Tudi je uže noč napočila i ulice v Rimu nijso v tem času nič kaj varne. Razsvetljene nijso i potepajo se po njih lupežniki vsake vrste, ki bi nas lahko napali; to bi ne bilo nič kaj izvanrednega. Mesto ima sicer, od kar vladajo cesarji, iz 7000 mož obstoječo nočno stražo, ktere naloga je, meščanstvo požarov i vlomov varovati; a oni klativitezi jim kljubujejo s tem večim vspehom,

ker se jim češče celo moške iz odličnih stanov pridružujejo. Vsaj nam je vendar Servilius pri obedu pravil, da se celo njegovo Neronsko veličanstvo sè svojimi sodrugi takih ponočnih tepežev prav rado i pogostokrat udeležuje. Glejmo tedaj, da pridemo brž ko mogoče pod streho. Ker nam je naš gostomil na dvorišču ležeče spalnice odkazal, ne bode nas v dobrem spanji motilo niti vpitje ponočnjakov, niti podoknice zaljubljenih, niti drdranje vozov. — Tako smo tedaj končali prvi dan svojega potovanja po Rimu ter hočemo v Morfejevih krepčalnih rokah sledečega pričakovati.

Uže naznanja zopet rudeča zarja prihod solnea i ž njim prihod belega dne. Treba nam je vstati, tem bolj, ker slišimo uže po celej hiši tekanje i govorjenje svoja dela opravljajočih sužnjev. Pozdravivši gospodarja nastopimo po kratkem zajutreku svojo pot v *circus maximus* med palatinskim i aventinskim hribom. Tamkaj bode danas velik „vozniški skus“. Na vseh javnih prostorih nabiti programi naznanjajo nam imena konj i

vozotajev, ki se ga bodo udeleževali, kakor tudi za čas začetka tretjo uro (ob devetih zjutraj).

Po krasno okinčanih cestah i ulicah je vse živo ljudij, ki se le o konjih i vozotajih pomenkujejo, ali pa uže v circus derejo; ker se je namreč tamkaj silne množice gledalcev nadejati, se mnogi boje, da bi ne dobili več prostora; zato se je marsikdo uže po noči v circus splazil, ali pa je koga tje poslal, da naj mu prostor hrani. Mi se tega nemamo bati, ker nam je uže naš dobri gostomil sedeže v nekem posebnem, za ptujce odločenem delu gledišča preskrbel. Vstopnina se pri takih od cesarja danih igrah nikdar ne zahteva. Tu stoji pred nami circus, največi v celem Rimu i radi tega tudi „maximus“ imenovan. Od zvonaj ga obdajajo mnoga slopovja, galerije, prodajalnice i javni prostori. On sam je velikansko, podolgasto, nepokrito poslopje; na jednej 2 ožjih stranij ima obliko polukroga, na nasprotnej pa je ograjen od 12 v skrivljenej črti sezidanih hramov (carceres), v katerih čakajo vozotaji sè svo-

jimi konji i vozovi na znamenje za začetek. Sredi teh 12 hramov je glavni vhod, nad njim pa loža za igram predsedujočega konzula, ki ima danas cesarja nadomestovati. Glavnem vhodu ravno nasproti stoji na drugej strani „*porta triumphalis*“ (zmagovalna vrata), skozi ktera zmagovalci v teh skusih odhajajo. Ob obeh soravnih, podolžnih straneh vzdigujejo se stopnjema na obokanih mostovžih ležeče vrste sedežev, ktere so od zidovja (*praecinctiones*) opasane, v nadstropja razdeljene i od zgoraj navzdol od stopnic v več zaklinkov (*cunei*) prerezane. Spodnje so kamnene, zgornje pa lesene; skoro vse vidimo uže zasedene od hrupno se razgovarjajočih gledalcev, izvzemši najspodnje sedeže ali „*podium*“. Pred podijem je v brambo za gledalce železno omrežje, pred njim pa še globok rov. Med podolžnima stranema se vleče dirjališče; sredi njega zapazimo neko vzvišeno, kakih 12 črevljev široko i 6 črevljev visoko zidovje, na kojem stoje razni kipi, podobe bogov, majhna svetišča, stebri, velikanski obelisk, 6

vodobljuočih delfinov i stalo sè sedmerico jajčastih stvari (ova). To zidovje s celo svojo opravo imenuje se „spina“; ob obeh njenih koncih postavljeni so po trije skupljeni kegljasti stebri (m e t a e) iz pozlačenega bronca; okrog „spine“ ima vsak voz sedemkrat tekati. — A uže je tudi podium ljudij napolnen. Prve njegove vrste so zaseli senatorji, vestalke i poslanci ptujih národov, druge vrste pa so vitezom odmenjene. Med senatorskimi sedeži vidimo oddeljene lože, v njih pa najprej cesarja Nerona, ktereга je ljudstvo pri prihodu sè strašnim, dolgotrajajočim ploskanjem i kričanjem izprejelo, na dalje njegovo mater Agrippino, kakor pravijo, najlepšo žensko v Rimu, mestnega prefekta Burra, cesarjevega odgojitelja: sivega Seneko i še mnogo družih odličnikov. Uže je celi circus do zadnjega kota zaseden; kakih 150.000 ljudij je v njegovih prostorih.

„Tu klop o klopi tik sedijo,
Skor odra stebri se šibijo,
Iz bliž, iz dalj, visok obroč,

Narodi „razni“ čakajoč,
 Doné ko šum valov globokih;
 Ljudi nabasan se glednjak!
 Ovinkov bolj i bolj širokih
 Vzdiguje kviško v sinji zrak.
 Kdo ve imena, šteje rode,
 Ki prišli so v gostivne zgone?“

Vse je v prazničneji obleki. Ženske mešane med moške se sè svojimi solčniki kometno igraje pomenkujejo z gizdalini, zali dečki ponujajo orehe, ocvrte bobé i hladne vode, kajti jako vroče je i solnce tako pripeka, da vidimo nektére dolgega čakanja site gledalce svojimi tunikami v znamenje nezadovoljnosti prav jezno okrog mahati — kar se začuje iz daljave nek glas kakor od piščalk i trobent. Krik veselja zadoni po celem gledališču i od ust do ust gredo besede: „uže prihajajo“. To je „pompa“ ali slovesna procesija, ktera se s kapitola črez forum Romanum i Velabrum proti cirku pomika; uže je blizu, zdaj je vstopila skozi glavni vhod ter ravno obhaja celo „spino“. Spredaj korakajo piskarji i trobentarji, za njimi trosijo mlade zale deklice cvet-

lice po poti; njim sledi na visokem, krasnem, dvokolesnem vozu od cesarja za namestnika odbrani konzul v triumfalnej obleki, to je v zlatovtakanej tuniki i škrlatnej togi. Državen suženj drži nad njegovo glavo zlat, biserji okinčan venec. Kot spremstvo mu sledi tropa klientov, mladih plemičev, senatorjev i viših dostojanstvenikov. Njim za petami se peljejo vsi vozotaji sè svojimi četvoricami, za katerimi prav moško stopajo krepke i skoro nage postave tekunov i rokoborcev, ki se bodo koncem vozniškega skusa radovednemu ljudstvu v svojej izurjenosti kazali. Precej za njimi spremljajo nebrojni svećeniki na dragocenih vozovih stoječe podobe glavnih rimskih bogov z vsemi njihovimi pridevki, kipe cesarja i njegove rodbine pa nesejo deloma sužnji na prestolih i nosilnicah, deloma pa je vlečejo konji, orosloni i levi. Zagledavši Neronov kip jame ljudstvo zopet strašno vriskati in ploskati. Ko je ta sprevod jedenkrat „spino“ obšel, se podajo vozotaji v svoje hramove, trobentarji v njim odmenjene stolpe ob obeh

straneh teh hramov, podobe bogov i cesarski kipi pa se postavijo na spino. Na to se najprej „nevmrljivim“ bogovom opravi običajna daritev i ko je ona končana, pridrdrajo 4 četvorice v 4 raznih barvah ter srečkajo pred prepeto ovojo na desnej strani dirjališča za red, v katerem bodo tekle.

Vozovi so dvokolesni; 4 konji stoje drug zraven drugega; najvažniši je levi, ker se ima „mete“ ogibati. Vozotaji, ki so sužnji ali pa najeti inozemci, stoje na vozovih v brezrokavnih tunikah, okrog telesa imajo pas iz usnja, da jim obleka ne vihra, vajeti okoli hrbta, da jim iz rok ne uidejo, za pasom nož, da hitro vajeti prerežejo, ako bi se konji splašili, v roki pa bič. Glavo, deloma tudi čelo i lica jim pokriva čeladasta kapica, roke in noge pa tiče v mrežastih tkankah (trikot). Zdaj vrže konzul s svoje lože v znamenje začetka belo sukno (mappa) v dirjališče i ob jednem zadoni glas trobente. Prepeta ovoja pade i četvorice se spuste v dir. Uže se ne vidi nič, nego prah i ne sliši nič, nego vpitje

razburjenih gledalcev, katerih jedni se za to, drugi za ono barvo potegujejo i ji svoje simpatije izpodbujalnimi, svojo jezo pa psovavnimi glasovi naznanjajo. Uže so vozovi dvakrat okrog „spine“ prišli; v znamenje tega sti dve onih jajčastih podob, ktere smo pri vstopu na njej videli, izginili. A pri četrtem teku vidimo samo tri četvorice. Kje je četrta? Ob gornji „meti“ se je pri ogibanji razdrobila, vozotaj je pal z voza i na pol mrtvega so ga odnesli, zdaj pa tekajo splašeni konji sami okrog. Pri sedmem (to je zadnjem) teku vidimo belo četvorico daleč pred drugimi, 5 korakov še ima do zgornje, konzulovi loži nasproti ležeče „mete,“ glejte! ravno zdaj je srečno prestopila kredoj potegnjeno črto — njena je tedaj zmaga. Brezkončno ploskanje od jedne i surovo psovanje od druge strani — to je le dvojen učinek jednega uzroka. Skoro celo občinstvo namreč je po omenjenih štirih barvah tudi v 4 stranke razdeljeno, katerih vsaka se za svojo barvo silno poteguje i na njeno zmago ogromne svote denarja stavlja. Iz tega se dajo

tudi oni izrazi veselja i jeze nad vspehom bele četvorice prav lahko razložiti. Če mislimo, da je zdaj vsega konec, se zelo motimo. Za nas morda je bilo to zadosti, ne tako za rimsko ljudstvo. Še triindvajsetkrat se bode to danas ponavljalo. Po prvem diru kakor tudi po vsakem sledečih nastopi majhen prestanek, med katerim svirajo piskarji i trobentarji. Po dvanajstem diru pa bode veči odmor, med katerim pojdejo odličniše osebe majhno južino zavžit, prosto ljudstvo pa bode cesar sam v cirku gostil. Popoldan je nadaljevanje vozniških iger i končno se bodo še tekuni i rokoborci skušali, pri čem pa mi ne moremo navzoči biti, oziraje se na nježni, rahločutni krasni spol, ki se je v tako lepem številu i s tolikim zatajevanjem samega sebe potovanja našega udeležil. Celo rimske, vsaj nekoliko izobražene dame zapuščajo pri začetku teh borb svoje sedeže i le pohotne ženske zavrženega stanu ostajajo nepretrgoma do zadnjega trenutka, to je do venčanja zmaga lcev. Ker bi vtegnilo to morda za nas nekoliko mikavno

biti, se podajmo proti večeru h koncu iger zopet v cirkus. Tu vidimo uže pred konzulovo ložo vse zmagovalce zbrane. Vozotaji saluti-
rajo svojimi biči ter izprejemajo ravno od konzula kot darila za svoje zmage palmove veje, srebrne vence, dragocene obleke, nekteri tudi peneze. Za njimi pridejo zmagalni tekuni i rokoborci na vrsto. Po izprejetih darilih pa odhajajo slednjič zmagovalci med ploskanjem i vpitjem zbrane množice skozi triumfalna vrata. — Uže se zvnaj solnce za gore pomika, i vendar vidimo samo imenitniše stanovce v podiji vstajati, prosto ljudstvo pa se ne gane, kako to? Ono čaka na veliko, od cesarja mu obljubljeno pojedino, ktera se bode zdaj vršila. Mi je ne bodemo gledali, ker bi nas vtegnila v prevelike nevarnosti spraviti.

Med pojedino namreč namerava cesar tudi denar med ljudstvo metati, i sicer ne morda iz gole dobrosrčnosti, ampak deloma iz politične prevdarjenosti, deloma pa, ker mu ravs i kavs, suvanje i dreganje, ktero nastane vselej pri takih priložnostih, silno za-

bavo dela. Kolikokrat se je uže pripetilo, da so pri takem javnem obdarovanji kar po sto ranjenih, da celo ubitih iz gledališča nesli! Pojdi mo tedaj raji domov, kjer nas uže dobro pripravljeno kosilo čaka! — Za jutri dopoldan nam naznanja slavnostni program zverinske i gladiatorske boje, popoldan pa gledališko predstavo. Kakor nam je naš gostomil povedal, videli bodemo prve v amfiteatru, kterega je Statilius Taurus za Avgustove dobe na Martovem polji sezidal. Uže je minila noč i napočil je tretji dan našega bivanja v Rimu. Zjutraj na vse zgodaj pridejo najprej zverinski boji na vrsto. Ker sem popolnoma prepričan, da oni celo nasprotujejo vašim rahločutečim srcem, vas nikakor ne morem tjekaj peljati. To so prizori za surovo nečlovečno rimsko ljudstvo, ne za vas. Kdo neki bi vas tudi mogel ali smel siliti, da več ur zaporedoma gledate, kako se tu na stote raznih, iz vseh delov sveta nabranih živalij v veliko veselje zbranega občinstva mesari i trga, kako se tigri, biki, medvedi, volkovi, levi i orosloni

ščujejo rudečim suknom i gorečimi bakljami, ktere med nje mečejo, kako se potem, ko je bojišče uže od kakih 30—40 ali še več živalij pokrito, k še ostalim, več ali manj utrujenim tirajo k smrti obsojeni zločinci i ubogi kristjanje (bestiarii), da padejo kot usmiljenja vredne žrtve strašnim tem izstradanim zverinam, ali si pa prostost priboré, ako vkljub svojemu slabemu orodju vendar le zmagajo krute svoje sovražnike. Zavaljo tega sem namenjen, vas še le proti četrtri uri (to je ob desetih) k začetku gladiatorskih iger peljati i sicer, ker so tudi one krvave, le iz tega uzroka, da si malo amfiteatra zvonanjo i notranjo obliko ogledamo, se ve da, ako vi v to privolite. Uže slišimo na ulici glasove trobent! To je gladiatorska tropa (familia gladiatoria), ktera ravno pred svojim nastopom mesto obhaja. Ako tedaj hočete, se ji z drugimi vred pridružimo! Celih sto parov jih je. To so sami deloma v vojskah vjeti ali k smrti obsojeni nerimljanski državljani, deloma pa tudi svobodni ljudje, ki so se za

plačo i hrano prostovoljno v gladiatorje vpi-sali. Pod strogim nadzorništvom svojih pred-stojnikov (lanistae) se ta drzna druhal na državne stroške prav dobro redi i v posebnih šolah (ludi gladitorii) uri, katerih je mnogo v Rimu, še več pa po celej Italiji raz-tresenih. Včeraj zvečer so za današnje igre odmenjeni dobili veliko pojedino, marsikdo morda zadnjo; pri tej priložnosti so je smeli njihovi znanci i prijatelji obiskati ter od njih slovo vzeti. Vsem se bere drznost i smelost na obrazu. Zdaj so znami vred pred amfi-teatrom dospeli. To oblo, nepokrito poslopje krasijo od zvonaj same vrste na ličnih slo-pih počivajočih arkad ali obokov. Vendar vstopimo z gladiatorji v notranjest! V sredi gledišča vidimo peskom posuto i phano bo-jišče, to je area ali arena, ktero obdaja debel zid s hramovi za zverine i druge reči; vrhi tega je s stebri okinčana ograja, pred ktero so sè slonovo kostjo lepo vdelani valarji napravljeni, ki se pri najmanjšem do-tiku zasučejo, tako da je divjim zverinam po-

polnem nemogoče, iz arene v prostor za gledalce pobegniti.

Krog i krog tega zidovja so vrste sedežev za imenitniše stanove (podium) s cesarsko ložo v sredini. Nad podijem pa se v koncentričnih krogih stopnjema v tri nadstropja vrste sedežev vzdvigujejo. Ravno obhajajo v napolneno gledišče vstopivši gladijatorji celo areno ter pozdravljajo v cesarskej loži sedečega i od svojega dvora obdanega Nerona besedami: „ave imperator, morituri te salutant!“ (Zdravstvuj cesar, v smrt idočiče pozdravljajo.) Kako so lepo opravljeni i urejeni! Njih orožje je ličnejše kakor navadnih vojakov i obstoji v obče iz sulice, krivega, srpu podobnega bodalca, rimskega meča, krasnokinčane čelade z viziirom i lepega, majhnega, okroglega ali štirioglatega ščita. Desni nadlaket i desno roko kakor tudi stegna prepletajo jermeni, piščali pa so od golenjakov pokrite. Kakor vidimo, so vsi gladijatorji v več vrst razdeljeni! Spredaj korakajo različni pešci, izmed kterih se posebno odlikujejo tako

zvani „retiarii,“ ki so od občinstva le malo cenjeni, gologlavi i brez orožja; le trizob (tridens) i mrežo nosijo v rokah, katero imajo svojim nasprotnikom čez glavo vreči. Njim sledé jezdeci (andabatae) na numidskih konjih i kot zadnji se peljejo „essedarii“ na svojih britanskih vozovih (essedae). Ako se ozremo zdaj po občinstvu, vidimo v podiji razven cesarja i dvora njegovega še mnogo dostojanstvenikov, senatorjev, vitezov i celo vestalke, — na galerijah pa prosto moško i žensko ljudstvo, katero se je danas tukaj v ravno tako ogromnem številu sešlo, kakor včeraj v dirjavnici. Vse ima glave z venci okinčane. Vse je v slovesnej, belej obleki, izvzemši najvišjo pokrito vrsto sedežev, katero so samo revni ljudje (pullati) v svojih umazanih togah zaseli. Kaj pa je to? Črez celo nepokrito gledališče se jame nakrat rudeča, magična luč razširjati i ob jednem padajo na nas lepo po žafranu dišeče kaplje vode! — Ker je vročina uže visoko stopinjo dosegla, so na dano povelje v tretjem nadstropji postavljeni cesarski mor-

narji črez celo poslopje rudečo jadvino potegnili — ta je tedaj uzrok čarobne te prikazni, od todi izvira tudi hladilna voda. Zdaj vidimo cesarja iz svoje lože znamenje k začetku dati, tuba zadoni, i 10 od svojega predstojnika peljanih gladiatorjev stopi v areno. Njihovo orožje se najprej pred cesarjem preiskava, na to narede reditelji boja palicoj v pesek kroge, kterih boritelji ne smejo prestopiti. V vsakega stopita dva gladiatorja z golimi ostrimi meči. Pazimo na par, ki je nam najbližji! Uže vidimo, kako se bliščeča meča v zraku križata, mah na mah, udarec za udarcem pada na odmevajoča ščita. Kriki ljudstva izpodbujajo zdaj tega, zdaj onega borilca. Uže sta oba ranjena. Kar zavihti jeden silnoj močjoj svoj meč ter udari ž njim po ščitu nasprotnikovem tako, da ta razlomljen na vse strani odletava. V tem trenutku izgine tudi v telesu težko ranjenega meč, da se le še njegov držaj vidi. Ob jednem zaslišimo glasove „fer rum recipe“ (izderi meč) i strašno ploskanje ljudstva! Oboje velja zmagalcu. Zdaj vzdvigne

v luži svoje krvi ležeči ranjenec desnico z raztegnjenim palcem proti cesarskeji loži, v znamenje, da za milost prosi. Imperator da znamenje pomiloščenja. Z milotožnim pogledom mu izrazi še premagani gladiator svojo zahvalo, potem pa ga vzdvignejo i odnesejo. Taki ali pa še strašnejši prizori ponavljali se bodo pri vseh parih i če se tudi rimljansko oko še nij nasitilo krvi, mi je imamo gotovo zadosti, tem bolj, ker nas nihče ne more zagotoviti, bode li cesar vsem zmaganim gladiatorjem tako milostljiv, kakor je bil ravno odnesenemu, ali pa je bode krutim zmagalcem prepustil, da jim pred očmi zbrane množice glave odsekajo. Ker tedaj nehčemo videti, kako se taka še vtripajoča trupla v prsi zasajenimi kavljji skozi „smrtna vrata“ (porta Libitina) vlečejo i potem v mrtvašnici (spoliarium) orožja i obleke oropajo i zakopljejo, prepustimo surovo ljudstvo groznemu veselju njegovemu ter si raji v prostej naravi v čistem, od človeške krvi neoskrujenem zraku strahu i groze malo oddahnimo!

Popoldan nas čaka zopet nova i sicer zadnja slovesna veselica — predstava v gleda-

lišču (theatrum Pompeji), ktero je Pompeius Veliki na južnem koncu Martovega polja sezidal; to je največje v mestu, kajti ono obsega nad 22.000 sedežev. Uže njegova zvonanja oblika z njenimi dvovrstnimi arkadami, slopovji i stebrovi mika naše oči. Od znotraj pa je popolnem dirjavnici podobno, le da je v polokrogu zidano; spredej na vprek mu je pridjan nepokrit oder, ki svojoj dolgostjoj polokrogov premernik daleč presega; za gledališčem pa najdemo velikansko slopovje (porticus) z vodometi i krasnimi logi (curia Pompeii). Tu sem dere ljudstvo, kadar jame med predstavo deževati. Celo gledališče ima dvojno nadstropje; od spodaj navzgor se polokrog čim dalje bolj razširjuje. Sedeži v pritlejši (cavea, orchestra) so leseni i blazinami pokriti. Njih prve vrste zavzemajo kakor v cirku cesar sè svojim dvorom, senatorji, vestalke i vitezi, v nadstropjih pa sedi drugo občinstvo. Nam je Servilius sedeže preskrbel; pregledavši vstopnice (tesserae), ktere imajo zaklinek, vrsto i številko naših sedežev zaznamovano, pelje nas

billeter (designator) v prvo nadstropje; tu se vsedimo na blazine, koje so nam Servilijevi sužnji seboj prinesli!

V celem drugem nadstropji nad nami sede v posameznih zaklinkih od moških strogo ločene ženske i fantje sè svojimi pedagogi. Najzadnje vrste pa zavzema revno ljudstvo. Vrhi drugega nadstropja je videti s kipi bogato okinčano slopovje i sredi njega krasno, boginji Veneri zmagovalki (Victrix) posvečeno svetišče, h kateremu uže od orchestre stopnice peljejo. Ker solnce hudo pripeka, se prevleče nakrat celo gledišče škrlatnim platnom, v kojega sredini vidimo vtakano podobo cesarja Nerona na solnčnem vozu, obdanega od zlatih zvezd; ob jednom pa jame zopet, kakor dopoldan v amfiteatru, na nas kapljati lepo dišeča, hladilna voda, ktere vonjavo po celem teatru raztreseni žafran dokaj povikšuje. To nam sme veljati za znamenje, da se bode predstava kmalu začela, akopram se velikanski hrup še nikakor ne polega; sicer vam smem prorokovati, da tudi med predstavo ne bode

popolnem utihnil. — Ravno je zagrinjalo, na katerem so krasne mitologične podobe vdelane, iz višine v zanj pripravljeno globelj palo, i našim očem se razodeva dolg, a malo globok oder, (scaena, pulpitum), ki sega na obeh straneh daleč čez vrste sedežev, tako da blizu njega sedeči ne morejo popolnem vsega videti, kar se na njem godi. V ozadji stoji z dolbinami i stebrovi lepo okinčana stena (scaena v ožjem pomenu), ki ima 5 vrat. Srednja predstavljajo vrata kraljeve palače, njim na desnej so vrata za ptujce, kateri v posameznih igrah dohajajo ali odhajajo, leva pa za domačine. Naj skrajna vrata na levej i desnej so le dohodi h kulisam. Teh stoji na vsakej strani samo jedna, obstoječa iz tristranske, razno naslikane prizme, koja se da prav lahko okrog svoje osi sukati, ker se na pregibljevem zatiču vrti. Proti občinstvu je se ve da vselej le po jedna obrnena. Odru na desnej zapazimo žrtvenik, posvečen bogu Bachu, na levej pa drugega za boginjo Minervo, kterej danas cela svečanost velja. Razven glavnega zagrinjala

bode se med predstavo pri prestankih i pri izprominjanji prizorov še več družih, v sredi razdeljivih prestral (siparia) uporabljalo. Za odrom i pod njim hranjujejo se stroji i razne gledališke priprave, kakor tudi globelji, ktere so se ve da našim očem nevidljive. Kakor nas program podučuje, predstavljala se bode danas slovečega pesnika L. Attija žaloigra: „A-treus.“ Uže so igralci (histriones, actores) nastopili v bliščeečej, dragocenej obleki; to tudi ljudstvo, ker mu je več zvananje oprave, nego igre same mari, odločno zahteva. Igralci, ki so večidelj iz libertincev (osvobojencev) ali sužnjev vzeti, igrajo popolnem v našo zadovoljnost ter delajo svojemu ravnatelju vso čast. Vsaj so pa tudi jako dobro plačani: najnižji dobivajo za jedno predstavo po 5 denarov = nekoliko več kakor 1 tolar, srednji po 20 — 25, najboljši pa celo po 200 tolarjev. V obče nijso nič kaj posebno spoštovani, izvzemši umetnike prve vrste. Ti, kakor tudi imenitni gladiatorji i vozotaji, pa uživajo po naših pojmihi skoro previsoka odlikovanja.

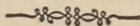
Proslavjajo je pesniki v celih spevih, stavljajo se jim javni spominki, osebe najvišjih stanov štejejo si v veliko čast, videti je pri svojih gostijah; zlasti pa se smejo še posebnimi simpatijami lepega spola ponašati. Tako trdijo na pr. hudobni rimski jeziki, da celo prva žena v državi, lepa Neronova mati Agrippina, necega mladega igralca svojoj ljubeznijoj osrečuje i kakor se morda še spominjate, pravil nam je dopoldan naš sosed v amfiteatru prav pikantno zgodbico o onej lepej ženi obče spoštovanega senatorja, ktera je z nekim majhnim, razpraskanim, krmežljivim gladiatorjem v Egiptet ušla, zapustivša doma moža, otroke i sestro. Kaj jo je neki mikalo na onej grdej pokveki? — Umetnost, gola umetnost! A pazimo raji na to, kar se na odru godi! Vsaj nijsmo prišli v gledališče, da se tako indiskretno o srčnih čutih rimskih dam razgovarjamo! Čuden se nam dozdeva način predstavljanja. Vsi igralci imajo na obrazih krinke z neko rudno pripravo ob ustih, da se glas bolje razlega; kajti brez te priprave bi

poslušalci na zadnjih sedežih niti besedice ne mogli razumeti. Moški igrajo tudi ženske uloge ter nosijo na nogah visoke črevlje (couthurnus), ki imajo njih postavo kolikor mogoče povikšati. Pri neizmernej razseglosti gledišča je to neobhodno potrebno, ako nehčejo junaki na odru od naj bolj oddaljenih gledalcev za smešne pritlikovce smatrani biti. Igrokaz sam obstoji iz dialogov i monologov (canticum). Pri monologu, ki se vselej s piščaljo spremlja, treba dveh igralcev. Jeden poje tekst, drugi pa nam njegov predmet pantomimično, to je s plesu podobnim kretanjem predstavlja. I kako je obnašanje ljudstva! Da si nij prav pazljivo, vendar ploska zdaj temu ter ga sili svojo reč ponavljati, zdaj siči onemu, ker pretiho govori ali pa verze slabo izgovarja; če pripisujete večji del tega počenjanja najetim klakerjem, ste gotovo pravo zadeli. Mnogi gledalci odhajajo, da bi še le pozneje zopet prišli; kajti po programu pride za to tragedijo popolnem pantomimična predstava na vrsto. Po končanej igri vidimo

igralce pred občinstvo stopiti ter je besedicoj: „plaudite!“ (ploskajte) k ploskanju izpodbujati, katero se tudi s silnim hrupom koj prične. Zdaj se vzdvigne zagrinjalo kvišku iz globelji, i na to nastopi majhen prenehljaj. — Vse se uže veseli sledeče pantomimične, našemu balletu podobne predstave, h katerej je med tem zopet mnogo ljudstva privrelo, koje prej nij bilo navzoče. Zastor pade; dekoracija se je izpromenila v krasno krajino z dupljo, skalami i grmovji. Zdaj nastopi jeden pantomimec, ki nam molče s plesom i umetnim kretanjem predstavlja celo basen o Jazonu i Medeji. V dveh zaporednih različnih ulogah (kot Jazon i kot Medea) razodeva tako spretnost, da se nam njegovo igranje s petjem spremljajoči kor vojakov popolnem nepotreben zdi, če bi ne imel važne naloge, ritmično gibanje plesalčevo voditi i ga v prenehljajih, ktere za izprominjanje krinke i obleke potrebuje, nadomestovati. Da-si ima neizpromenljivo krinko na obrazu, vidimo ga vendar s tako izvrstno gestikulacijo predstav-

ljati veselje i žalost, obup i strast, da smo
čudenja kar zavzeti i gotovo se radi ude-
ležujemo ogromnega ploskanja, katerim ga za-
dovoljno ljudstvo koncem predstave odlikuje.
Toda hitimo zdaj iz gledališča, kajti kmalu
napoči noč i mi se imamo še pripravljati na
odhod v domovino. Tam se bode od vas poslovil
vaš kažipot, ki si za svoj posel ne želi lepšega
plačila, nego šlišati iz vaših ust besede, da
vam nij žal tega potovanja i da vas „Trije
dnevi v starem Rimu“ nijso dolgočasili.

Ženstvo v slovenski narodni pesni.

(Govoril drd. Ivan Tavčar.)

Kakor povsodi, ima ženstvo tudi v narodnih pesnih neizmerne vplive. Ljudska poezija vseh časov suče se bi dejal, krog ženske. Opravičeni smo k sklepu, da vsi ti pevci, katerih imena so zdaj uže davno pozabljene, o katerih grobovih nij sluha več po daljnih zemljah in katerih pesne so ostale narodom kakor sveta dedščina od kolena do kolena, da jih pojejo in vendar ne vedo, katero trpeče srce jih je nekedaj prineslo na beli svet; opravičeni smo torej k sklepu, da vsi ti pozabljeni narodni pesniki so zdihovali uže tedaj

pod tisto težo ženskega vpliva, katera se opeva dandenes v sonetnih vencih in katera Henrika Heine-ja žene, da si izruje na visocih norveških planinah velikansko jelko, jo potisne v strašno brezno ognjenega Etna in z gorečim tem peresom zapiše potem na večno daljino modrega obnebja žareče črke: Agnes, ich liebe dich!

Ljudska poezija vseh časov se suče krog ženske. Le pričnimo pri Homerji, ali bolje pričnimo z biblijo, to prekrasno pesnijo, katero je pel sam bog na visocih vrhovih v nebo kipečega Sinaja. Ko so se pomirile vode, ustvarjen je bil šesti dan prvi človek in posadila ga je milostiva stvarnikova roka v paradiž, v raj. In tedaj mej cvetočimi vrtovi, mej kipečimi vodami in pod jasnim nebom, ko so moči zemeljske same k njemu hitele, ter mu usilovale svoje darove in je čuvala neskončna dobrotljivost božja noč in dan nad njim, tedaj se je pričel prvi človek dolgočasiti, v paradižu se dolgočasiti, in tedaj je bilo, da mu je prišla osodepolna ideja v glavo in hotel je imeti prvo žensko. In bog mu te prošnje ne od-

reče — ali Adamu so se zaprle raja vrata in angel se je postavil z ognjenim mečem pred nje. Tako je torej ženska takoj s prvim nastopom prouzročila nekake nereda na mladi zemlji in njen vpliv se prikazuje potem na vsakej strani svetega pisma.

Ali prestopimo h Homerju. Tudi tu so jednake razmere. Tudi Ilijadin izvir je ženska in moč njena. Za časov starega Homerja je živela v Šparti na Lacedemonskem najlepša ženska vsega sveta. Bogovom in ljudem dopadliva. In ko jo odpeljejo iz stare Evrope izurjeni, „konjehavni“ Trojanci, vzdigujejo se junaki na severu in na jugu, zapuste gorke svoje ognjišča in v množnih tropah obsujejo Trojo. Bliščeči Ahajci nasitijo Azije bogata polja s svojo krvijo, ter se dajo v žrenje ticam vsakovrstnim in lepe njih duše prihajajo v kardelih v Ajda nočne temine. Ahiles, Ajas, Ulises, najgorši junaki tedanjega stoletja pa pobijajo rajde trojanske, ter jih morijo s piko jekleno.

Helena pa, zavoljo katere se je bilo vnelo to klanje in zavoljo katere sta se lasala dva

dela naše zemlje, zavoljo katere so se bili razdvojili sami večni bogovi na vrhovih bliščečega Olimpa, je bila v Troji na gorkem, kjer je kakor sploh ženska, včasih potočila malo solza. Včasih pa je prišla tudi na ozidje, k mestnim vratam in je zbirala trojanske stare, sivobra-date starešine krog sebe in Prijama samega, ter jim kazala v daljnem polju junake ahajske, kazala Agamemnona, slavnega kralja, Menelaja, zapuščenega tedaj moža svojega, kazala hitronožna Ajanta in zvijačnega Ulica. In ko se je stari svet krog nje čudil in so se sklepale onemogle stare roke, tedaj je govorila Helena o lepih in silovitih lastnostih teh grških junakov, češ taki so, in vendar so prišli čez morje, mej penečim valovjem so prišli čez morje, ter prinesli soboj smrtno borenje — in vse zavoljo nje Špartanske Helene! In človek bi menil, da potem, ko je odšla ta krasna ženska, katera je uže tedaj imela veliko moderne krvi v sebi, in ko je ostalo starešinstvo trojansko samo na ozidji ter zrlo na polje pod soboj, na polje s krvjo

polito, človek bi menil pravim, da bodo ti stari možje godrnjali za njo, ter preklinjali tujko, katera se je vtisnila mej nje, ter jim morila sinove in dan za dnevom pripravljala gorje trojanskim materam. Ali bog varuj! Ampak z začudenjem se ozirajo starci za njo, pozabijo vojske krvave, in gladijo si svoje sive brade, ter pravijo jeden družemu: „zares krasna je ta ženska in umljivo je nam, da se koljeta za njo dva dela sveta!“ In tu vidimo živo izraženo tisto tragično moč, katera je prišla z ženstvom na svet, katera vnema srca človeška in krog katere se suče národna, kakor moderna poezija vseh časov.

To tragično moč nahajamo tudi v grman-ski národni pesni. V nji nastopujejo junaki, katere je ustvarila bi dejal narava sebi v kras, kateri hočejo s divjimi svojimi močmi naskočiti skoraj sedež večnega neba, junaki, ki prebojujejo boje, v katerih zvonči orožje, da se zemlja trese do osrčja — ali Krimhilda, lepa kraljica jih izvabi dalječ iz domovine, iz domačih gozdov, tija mej Hune

na dvor Ecelna, surovega kralja. In tu padejo in zaginejo! Tu pade Hagen, siloviti v cvetu svojih let in z željo v srci po zapuščeni domovini. Tu se zgrudi v smrt Volker, pevec krasnih pesnij in junak žilate roke. Tudi tu je torej ženska, katera uzroči tragiko, tisto velikansko tragiko, v katero je zavita naša zemlja od pričetka do denes. Ali z ženstvom in to tragično močjo prišla je pa tudi poezija na našo zemljo. In vzemite žensko iz Ilijade, iz Nibelungov in iz vseh teh pesmоторov, katere občudujemo sedaj, kakor najlepše cvetove, ki jih je poezija kedaj pognala, kaj so? Listi zavzeli brez barve in brez vonjave. In tako dokazal sem, da s prvo žensko pričela se je tudi prva poezija.

In kakor je pri družih národih, tako tudi naša národna pesen in kakor tanka tančica je ženstva tragična moč preprežena čez njo.

Cvetje poganja in spomlad je v deželi, takšna krasna zelena pomlad, ko se solnce hladi krog sneženih še vrhov, iz zemlje pa

bobnijo vode z večjo močjo in iz srca te zemlje hitijo vse moči mladi naravi nasproti in po logih pojejo tice pevke in visoko pod nebom se žari modro oko nebeškega stvarnika. To je naša spomlad! V sredi teh krasov pa stoji národní naš pevec in srce mu je preobdala ženstva tragična moč in solza se mu toči po bledem lici. In če objema druge ljubezen in moč te rahle spomladi, on je zapuščen in zavest mu živi v srci, da bode obstajala večno disharmonija in da bode spomlad dobila vedno bolnih duš, katerih ne ozdravijo krasovi njeni. In kakor rudeča kri plujejo mu pesni iz srca, kakor rože rudeče, katere je barval z bolečino svoje duše. In ko se je skrvavel in je v smrti obledel, tedaj pa ga je vzela vse moč zemlje, ruša se je zarastla in

Tiho uborni vnuk koraka

Čez grob ubornega očaka

in ne ve in ne zna, kako ubogo srce, da leži pod njim v mrzlem grobu. To je tragika naše národne pesni v podobi izražena ali vendar resnična.

Pol smeha, pol joka, pravi národna pesen sama. Ali v našej národnej poeziji je več joka, več žalosti, kakor uže to nanese življenje. Ali največ solza pa uzroči v njej tisti tragični element, kateri je prišel z ženstvom na zemljo, kateri je zaklenil raja vrata, kateri je moril pred Trojo junake dveh svetov ali zavoljo katerega vednar prikipi poezija iz bolnega srca, ter napolni vse kote daljne naše zemlje. To tragiko in moč njeno čutil je tudi v národní naš pevec in hotel jo je morda naznani, vsaj iz dalje pokazati na njo, ko je pel s prekrasno najivnostjo :

Na sred' moj'ga srca,
 Stojita mlina dva,
 Druz'ga nič ne delata,
 Ko ljubezen meljeta.

Ali čas je, da dospemo k posameznim ženskim osobam, katere nastopujejo v národnej naši poeziji. V ta namen razdelil sem svojo tvarino v dva dela, katerih prvi je namenjen pripovedovalnim, (epično-historičnim), drugi pa liričnim národnim pesmam. Velikan-

skih epopej, kakor Ilijada, Odiseja in druge, nemamo, česar nij potreba poudarjati. Morda smo jih imeli kedaj, ali njih izvir je bilo poganstvo in popevali so jih očetje naši, ko so še postavljali oltarje mogočnemu Perunu. Tedaj pa, ko je prišlo krščanstvo, in ker so imele te pesni v sebi mnogo nekrščanskih mislij, so jih zatrli proroki nove vere in zatrli tako lep del naše národne poezije. Ali kdo bi hotel leto očitati tem vnetim apostelnom. Še Anastazij Grün, kateremu pač nikdo ne more očitati preveč pobožnosti, pravi o tem:

Dass der christliche Clerus während und unmittelbar nach der Einführung des Christenthums einen unversöhnlichen Vertilgungskrieg gegen das noch widerstandsfähige Heidenthum führte und dieses in all' seinen Erscheinungen unterdrückte, in alle seine Schlupfwinkel verfolgte, mag nicht nur erklärlich, sondern auch preiswürdig erscheinen, denn für die in jenem Kampfe erlittenen Verluste ist das Volk durch das Licht und die Segnungen des Christenthums überschwenglich entschädigt worden!

In to je resnica. Ali tu je iskati uzroka, da so národne naše epične pesni včasih bi skoraj dejal le fragmentu podobne. Ali vendar le pričujejo, da je imel národ slovenski v sebi tiste kali, katere so pognale pri Grkih Ilijado in pri Germanih Nibelunge. Ali moja naloga denes nij govoriti o večjej ali manjej vrednosti teh produktov národne naše poezije. K boljšemu razumljenju naj omenim le, da historično za-
 tišje, na katero se naslanjajo te pesni, je navadno isti čas, ko je bila dežela naša jedno samo bojno polje — eine von Geschützen und Rüstungen starrende Burg, pravi Grün — čas, v katerem so bili očetje naši prepuščeni svojej moči in so morali odbijati skoraj vsako leto grozne turške navale. Tedaj ko je prinesla ta šiba božja toliko britkosti in joka nad slovensko deželo, tedaj se je slovenskeji fantaziji predstavljal Turek, kot najbolj strašno, najbolj grozno, kar je bilo kedaj izbluvanega iz peklenškega žrela. In to se kaže tudi na národnej pesni. Slovenska epična národna poezija se pa deloma naslanja tudi na poznejšo

zgodovino, na čase, ko so v Celji gospodovali še samovlastni grofje. In ker ti grofje niso živeli bog ve kako spodobno in prinašali obilo hudega svojim podložnikom, vtisnila se je tudi podoba njihova v vosek naše národne poezije. In ker so ti grofje stali menda v nekakej dotiki z ogerskim kraljevim dvorom, in ker je ravno nek Hunjad potolkel in zavrato pobil zadnjega celjskega grofa pred Belimgradom, dobila bi se morda steza in bi naši historiki bolj natanko odkrili način, po katerem je prišla v našo ljudsko poezijo tako velečastna podoba kralja Matjaža. Razumljivo je, da se nahajajo mej pripovedovalnimi národnimi tudi take, pri katerih je težavno uganiti čas, v katerem so bile zložene.

Izmej ženstva, katero ti v národnej epiki nastopuje, zdi se mi najmenj karakteristično mnogobrojno število tistih nevest ali deklet, katere z lepo ali z grdo odpelje hudi Turek v daljno Turčijo, iz katere jim rešitve nij. Bolj karakteristična in pred vsem nekako poetična osoba naše národne pesni pa je „sestra“

junakov. Želja narodnega našega pevca je, take „sestričice“ obdati s poetično krasoto. Najbolj se to pokaže v pesni, v katerej se peva o španjskem kraljiči, kateri je rešil svojo sestro Marjetico iz pesti nekakovemu povodnemu ali divjemu možu, Trdoglavu po imenu. Zaprta je bila v starem z mahom obraščenem gradu in ko je brat zajce lovil tam okrog, zagledal jo je pri jedini grajski lini stoječo. In ta trenotek opeva pesnik takole:

Vanj je sama linica,

V nji stoji Marjetica,

Češe dolge si lasé,

Venkaj biseri leté

In kamenčki demantni.

Vse se v zlatu blesketa. —

Milejši se še nij opevala krasota ženske in tacih idej ima pač malo tudi pevcev velikan Henrik Heine. Pač je tudi v resnici poetična ta „sestrica“ junakov. Takšno mehko dekle, katero je v prečudnej ljubezni udano svojemu bratu, občudovajoče junaške lastnosti njegove. Brat pa se ne meni mnogo za njo, in le kadar jo potrebuje pride k njej in

se spomni njene ljubezni. In kako ginljivo je to pri sestri kralja Matjaža. V Celji, pod lipico zeleno leži na belih rjuhah, na blazinah iz turške drage preje, pri belem dnevu in hudo bolan, ker ga je bil Bobnar zavoljo lepe svoje žene

— obodil mož srditi,
Da ne bo več zdrav morbiti.

Tedaj pa pokliče kralj Matjaž sestrico svojo „ves obvezan in krvav“ in jej reče, da naj mu gre gledat rane pekoče,

Al so črne, al' rudeče?
Ak rudeče so, ji reče,
Naj kdo po zdravnika teče,
Da mi grenko smrt odverne;
Če so moje rane črne,
Sestra več ne bo mi bolje,
Pošli mi po sveto olje! —

In šla je gledat rane mu skeleče, z žalostno dušo, trepetajoča, ali

Oh do srca*so skopane,
Črne bratec tvoje rane;
Vedno kralj sem te svarila,
Ne lotit se žen prosila.
Srčne rane žene tuje! —

Kolikokrat ga je svarila in mu dajala svete dobre ali nij jih poslušal in sedaj mora zavoljo tega umreti. Tako se nahaja v naših narodnih mnogokrat ta sestrica in če tudi nij iste idealne poezije krog nje, katera obseva grško Antigono, vendar je jedna najmilejših oseb našega narodnega pesništva. Prav iz življenja vzeta, kakor jo ima morda marsikdo izmeĳ nas, krotko in tiho osobo domaĳe hiše, katerej se ĳlovek mnogokrat izroĳi, ĳe ima kakor kralj Matjaĳz rane skeleĳe, da mu vlijevanje tolaĳbe svoje.

Druga ženska osoba, katera nam v epiĳnem delu našega narodnega pesništva tolikokrat nasproti pride je pa nadalje „gospa“, „ĳlahna gospa“. In ĳe bodemo pozneje videli, kako da je v liriĳnem delu naše narodne poezije ozirjeman le bolj na kmetske zadeve, kadar je govorica o zakonskem stanu, moramo reĳi, da se v epiĳnem delu jemlje ozir samo na gospodo in na iste ĳase, ko je po visokih gradovih gospodovalo viteĳtvo, ko so stopale še tiste drobne gospĳe iz obzidanih vrhov navzdol v

dolino mej svoje podložnike v obilno nagnanih oblekah, ali so pa jezdarile z mladimi paži na lov, s sokolom na belem prstu. Bili so to časi romantike in brezbrojno romanov se je dopolnilo v teh obzidanih gnjezdih. In da se nij tedanjo življenje godilo tako lahen, da je uže tedaj visoko metalo svoje valove, ter so strasti preobdajale srca in da je prevara in goljufija bivala tudi mej to visoko gospodo, razodene en sam pogled v naša národno pesen. Ta žlahtna gospa, katera se sprehaja, pa gre odperat line široke in zret v daljno polje, navadno je ženska lehkega srca, in kadar človek prebera te slovenske romance, vidi jo kar pred očmi, tako da bi je lahko z barvami dejal na platno, svitlih očes in cvetočih lic. Krasoto njeno pa opeva naš národni pesnik najlepše v pesni „od rimske grofinje“. Ko sta rimski grof in njegova gospa po kamri hodila in se jako „kregala“, prijel jo je čez pas in vrgel jo črez okno v bistro vodo. Ali ko je gledal črez okno za njo preobdali so ga spomini na njeno lepoto in srce je pozabilo, kar mu

je bila storila in kakor s kesanjem izdihnil je za njo :

„Lepe moje bele roke!
 Ki delale se zmiraj rade,
 Lepi moj beli život!
 Zdaj te bodo ribe jedle;
 Lepe moje črne oči!
 Po bistri vodi plavajo,
 Pa zame nič ne marajo! —“

Taka je bila rimska grofinja in take so vse te žlahne gospe naše narodne pesni.

Z nekako čudno slastjo pije življenje taka gospa, radostna in vesela, dokler jej se ve ne pride zadnja ura in neizreče obsodbe nad njo njen „gospod“. In tudi tu so drobne naše narodne pesni tragedije same ob sebi, cvetlice, ki poganjajo iz krvave zemlje. Tužne socialne razmere pa se odkrijejo pod vsako črko.

V časih se pa tem gospem tudi ne godi tako dobro, včasih je reč tudi malo drugača. Šopirnega viteza je dobila in občutiti mora moč divjega soproga, zapuščena sameva na visokem robovji, mej tem, ko se plazi mož za zverino po gozdovih, ali pa popiva morda in pre-

igrava ves čas svojega življenja. Ali kaj, ko bi to vse uže bilo! Kmalu je tudi pozabljena in druga ima priti na njeno mesto in možkuje naklepe, kako bi jo odstranil — in jo tudi odstrani. Tudi taka revica je naša žlahna gospa, ter pričuje, da se tudi v naši narodnej pesni izpolnjuje zakon tiste tragike, katere izvir in uzrok je stvaritev prve ženske.

Toliko o historično - epičnih narodnih pesnah.

Sedaj pa se podamo k družemu delu današnjega predavanja, k lirični narodnej poeziji. A tu nas obdaja čisto novo življenje. Epični del naše narodne poezije jemlje bolj ozir na gospodo, ali sedaj zapustimo viteške gradove in meščanske sobane in ob roki narodnega pevca se podamo na deželo, kjer prebiva pohleven rod in kjer bi človek menil, da nemajo strasti svoje domačije in da so mirna srca in duše. Ali nikdar bi se bolj ne motil! Tu v oddaljenih dolinah, mej osamelimi gozdovi in samotnim gričevjem biva rod, v katerem srce in duša kipita, v revnih ko-

čah in mej zelenim drevjem, s katerim so obdane gospodujejo strasti in národna pesen, katera je vzela izvir iz teh krajev, je le prerada takišna mokra poezija, kakor jo je imenoval nekdo.

In če smo uže poprej, pri epičnih poezijah videli, kako da se sučejo le krog ženske, je to pri liričnih toliko bolj razumljivo, ker, ako sem dejal v pričetku, da je prišla z žensko poezija na svet, mora se reči, da je lirika isti del poezije, ki je posvečen jedino le ženski. In tako je tudi slovensk národní lirik posvetil rožice svojega srca ženski. In če človek bere te krasne pesnice, katere kakor iskre švigajo po vseh slovenskih pokrajinah, navdaja ga pred vsem tista misel, ki je navdajala našega národnega pesnika, ko je pel:

Ljubezen je bila
Ljubezen še bo,
Ko tebe in mene
Na svetu ne bo.

Ženstvo pa, katero kakor v zrealu gledamo v tej liriki národnej, se loči na dve strani. Na jednej stranej je zakonski stan, na drugej

pa je prosti stan. In o ženstvu prostega stanu bodem sedaj govoril, govoril s strašno rezervo. Ali vendar bom govoril. Ker zdi se mi, da nepopolno, če še tako kratko, bilo bi branje o ženski v slovenski narodni pesni, ako bi se izpustila iz njega slovensko dekle, kateri je, kakor sem omenil, tisti del naše narodne lirike posvečen, ki se suče krog samskega, ali prostega stanu. Slovensko dekle! Priznati se mora, da je reč delikatna, govoriti o slovenskem dekletu. Koliko smo imeli uže mladih pesnikov, kateri so jo opevali in polje leto je v resnici obdelavano uže tako, da mi je težavno dobiti koticica, kjer bi si mogel izruvat najmajšo originalno misel. Ali toliko pa rečem, da tako milo, tako nežno še nij bilo opevano slovensko dekle, kot je opevano v naši narodni liriki.

In zatorej ne bodem iskal originalnih mislij prijel se bom raje narodnega lirika samega in ob njegovej roki bom poskušal načrtati vam, podobo slovenskega dekleta, kakor je stala pred očmi narodnemu pevcu.

Pred vsem se vpraša, kake vrednosti, kacega pomena, da je slovensko dekle? To vprašanje je sila nepotrebno, ker odgovor je dan uže sam ob sebi. Ali tudi na to vprašanje odgovarja naš národní lirik in kliče iz navdušene svoje duše:

O deklíč mlad, o žlahten sad!

In koj potem pristavi, vžgan neizmerne vrednosti slovenskega dekleta, kakor, da bi se spomnil na vse žalostne prigodljeja te zemlje, kakor, da bi se spomnil na slano tega življenja, katera tako rada pada in zamori življenja cvetove, pristavi pravim:

Bogu te hočemo priporočít

Bogu in devici Mariji.

Pri teb' ostani sveti duh!

Kdo bi se pri tem ne spominjal prekrasne ideje, katero je v naslednih verzih poetično izrazil Henrik Heine:

Du bist wie eine Blume,

So hold und schön und rein,

Ich schau dich an, und Wehmuth

Schleicht mir ins Herz hinein.

Mir ist als ob ich die Hände
 Aufs Haupt dir legen solit,
 Betend, dass Gott dich erhalte,
 So rein und schön und hold!

Ali to idejo je imel naš národni lirik, kakor ste videli, uže poprej, mnogo časa poprej.

Sedaj — čuli smo odgovor na vprašanje, koliko vrednosti je slovensko dekle, vprašamo dalje, kako si naš národni lirik predstavlja zunanjost podobo slovenskemu dekletu? Tudi tu nij treba dolgo iskati, ker naš pesnik ima barve žive in žareče.

Je bela ko mleko,
 Rudeča ko kri,
 Zaljubljeno gleda,
 Na smeh se drži.

Še celo njeno hojo si je zapomnil:

Črno gleda, drobno grè,
 To je moje veselje.

In še lepši nam je stavi pred oči:

Ima kratke rokalce,
 Ima bele roke,
 Ima kodraste lasce,
 Se spletat ne té.

Lepše, bi dejal sličneje nij mogoče govoriti o slovenskem dekletu. Ali vendar ne pretira naš národní pevec in opravičena radost diha iz vseh teh njegovih pesnic, radost nad tisto blaženo stvarico, katero imenujemo slovensko dekle. Kaj čuda, če primeri se národnemu pesniku, da jo zapiše

Brez belega popirja,

Brez tinte črne

v srce svoje. To je ravno naraven zakon.

Tako stoji sedaj pred nami slovensko dekle, gospoda. In mi poznamo, vrednost te ženske, vidimo je pred očmi v kodrastih lascih, ki se spletat ne tèt, malo predrzno in včasih malo zaspano, ker je moralo vstati pred belim dnevom ali vedno veselo, življenja radostno, tako, da nam je milobno pri srci in da bi s Henrikom Heinetom dejali jej roko na glavo :

Mir ist als ob ich die Hände

Aufs Haupt dir legen sollt,

Betend, dass Gott dich erhalte,

So rein und schön und hold!

Ali življenje je neusmiljen gospodar, najžlahneje sadove strese z veje, in potrga naj-

krasnejše cvetove. In tako pride tudi slovenskemu dekletu življenja grenko spoznanje v dušo in žalostno poje pesen :

Sijaj, sijaj solnčice,
 Na me spod višnje gore!
 Men je srce žalostno
 Da veselo več ne bo.
 S peljinčem, nasajeno
 S trnjičem ograjeno.

In kako pa to pride, da nasadil se je v mlado srce pelin grenak in da ga je ogradilo trnje bodeče, ve se predobro. Tu pa se prične tista mokra poezija, tista solzna poezija o katerej človek govoriti ne sme in si ne želi.

Prej sem uže omenil, da ženstvo v naši narodnej liriki stoji na dveh straneh. Na jedni je slovensko dekle, zastopnica samskega, prostega stanu, na drugi pa je žena, zastopnica zakonskega stanu. Iz slovenskega dekleta postane slovenska ženica, osoba bogu in ljudem dopadljiva. Kako to pride, počasi malo mej jokom, malo mej petjem, kakor poje národna pesen :

En čas sem jokala,
 En čas pa pela,
 Zdaj se pomislila
 Da bi ga vzela.

In vzela ga je in pričela pridno gospodiniti in hišo in vse lepo v redu imeti. Včasih pa tudi ne gre vse tako gladko! Predenj da prideta dva, kakor pravijo, skupaj. Zakoni naravni so čudni in bog približa srca dva, o katerih svet meni, da nijsta nikedar ustvarjena jeden drugemu; in svet jih raztrga in mej nje se postavi s svojo mrzloto.

Es ist eine alte Geschichte,
 Doch bleibt sie ewig neu,
 Und wem sie just passiret,
 Dem bricht das Herz entzwei.

Ali kako uže pravi Heine? —

In tudi pri nas je tako, in je bilo tako.
 Kaj poje narodna pesen:

Oču, mater' je obljubil,
 Da bo novo mašo pel,
 Svoji . . . . . je obljubil,
 Da jo bo gotovo vzal.

In povedal vam bom tako „eine alte, Geschichte, doch bleibt sie ewig neu“.

V národnej pesni bilo je njemu ime Tolmajnar, njej pa poetična Suzana. In dejal jej je, da naj se napravi v novo oblačilo iz žide, da naj gre v cerkev „franciškansko“ in da naj se ondi vsede. Notri v klop omalano.

In dejal jej je še, da pride tudi sam tija v cerkev „franciškansko“ in dejal naj pazi, če bo imel v rokah sveto telo, tako bo novo mašo pel; če pa bo prinesel tistikrat v rokah, „lep zeleni rožmarin“, tedaj se zaročil bode ž njo.

In Suzana naredila je tako. Zjutraj zgodaj je vstala in opravila se je v novo iz žide oblačilo. Šla je v cerkev in se vsedla v klop omalano. In zvesto je pogledavala, kedaj da pride ženin njeni. In prišel je in ž njim je prišlo dvanajst frančiškanarjev — a v rokah je nesel „rešnega boga“. Pred oltarjem pa je zapel novo mašo in povzdignil je rešno telo in povzdignil je sveto rešno kri. Tedaj pa je mej zbrano množico skoprnelo trpinčeno srce in uboga Suzana je umrla.

Ljudstvo pa je hrup zagnalo in on pri
oltarju je takoj vedel, kar se je zgodilo, in
kakor pove narodna pesen ginljivo

— okoli se obrne,
Sveti žegen jej je dal.

In potem, ko je v britkih težavah sveto
mašo zbral, šel je k njej in pri njej je umrl
in skupaj so jih dejali v grobove „konec kora“.

Ali nij to poezija, in katera roka bi se
predrznila kamen pobrati, ter ga vreči na ná-
rodnega našega pesnika, da si upa odkriti
tako svetišče poezije. Jaz pa pravim, ubogi
Tolmajnar, uboga Suzana! In morda je svet
brusil svoje hudobne jezike, ali pri bogu do-
bila sta milost, zakaj.

Iz njenega groba zrasede,
Limbar čist in lepo bel,
Iz njegovega groba pa se,
Grm gartrož je začel.

Rasti sta na kviško jela,
Do vrh cerkve in naprej
Vrhu cerkve se objeja,
Zrasla gori v svetli raj. —

Ali tudi tu je včasih drugače. Svet dene vkup srca dva, katera nijsta bila ustvarjena nikedar jeden družemu. Ali vendar prideta v kup in potem leži življenje s strašno pezo nad njima. Tudi take razmere ne ostanejo skrite našemu narodnemu pesniku, ker on pozna življenje in vidi in ve vse gorje, katero po zemlji mori nas uboge trpine. Ljudje so ga nagovarjali, so mu razkladali bog ve kaj in v resnici nekedaj je odprl srce temu pregovarjenju in kmalu je v zakonu in nazaj mu nij več moč in britko zdihuje:

So me napravili,

So me upijanili

Da sem jo vzel. —

Kaj bom počel?

In to vprašanje je opravičeno in gotovo mu bo le ta pijanost še marsikatero grenkuro pripravila. Če je pa on zadovoljen in vesel njenih kron, zavoljo katerih samih jo je vzel, je pa zopet ona, ki prezdihuje in prejojuje cele noči:

Naj bo vse v božje imé!

Ker sem pa vzela te,

Skoz drobne solzé,
Bom starala sé.

In gotovo je grozno, pri mladih dneh, pri vroči duši videti dneve prihodnje v temo zavite, ter imeti zavest, da bo treba v solzah pričakovati starosti, v solzah groba, jedinega rešitelja.

Tako smo sedaj videli, kako da se pride iz prostega v zakonski stan. In kdo bi tajil, da nijsmo čuli zopet glasov iste tragike, katero sem denes uže tolikokrat omenil? Tragične reči se godijo pri tem, ali to je, hvala bogu, le bolj izjema. Navadno pač nijso tako tužne razmere in v vsakdanjem življenji, in kakor sem uže rekel, postane iz slovenskega dekleta malo z jokom, malo z žalostjo — slovenska žena. In o tej slovenskej ženi bom sedaj le govoril in rečem, da je to prekrasna osoba naše narodne poezije. Stvar nebeškega srca, angel v hiši, katero podpira, kakor pravi naroden pregovor, na treh voglih in katera je pred vsem v verni ljubezni udana svojemu, po cerkvi jej zaročenemu možu. Čujmo kako lepo to pove narodna pesen:

Ko b' druž'ga ne imela,
 Ko lep'ga moža,
 Za mizo b' sedela,
 Pa gledala b' ga.

In s tako mlado gospodinjo pride sreča v najubornejše stanovanje, solnce in radost. Vsaj nij mogoče, da bi bilo drugače, ker naša slovenska žena ima voljno srce, in potrpežljiva je, na prečudne načine potrpežljiva s svojo osodo. Možu in gospodarju služi, mu streže ter briše pot s trudnega čela. Včasih je celo tako udana, da je udanosti uže preveč. Če pravi:

Vse bom storila,
 In bogala te,
 Preljubi moj mož,
 Da me tepel ne boš.

Kdo bo na to mislil pri tako krotki in pohlevni stvari.

Ali, da govorim dalje o slovenskej ženi, povedati morem, da iz dobre gospodinje postane tudi dobra mati. Pa čemu bi to vse vam pravil? Vsaj ima vsak izmej nas svoj dom, in vsakemu stoji pred očmi tista podoba,

8 katera je nam, če tudi sivih las, vendar najbolj poetična osoba na tem svetu, katera ima vselej roke odprte k objemu, nam od življenja utrujenim potnikom in tolažilno besedo našim bolečinam! In kadar jo ponesejo tija na pokopališče in denejo njeno dobro srce v mrzlo zemljo, spomin njen ne izgine iz naše duše. In prepričan sem, da še tedaj ko sneg obviije naše glave in upogne trupla nam starost, da še tedaj, ko bodo otemnjeni spomini vsi in ko bomo stali na razvalinah svojega življenja in bo nas, oziravše se nazaj na zgubljeno preteklost napolnjevala strašna grenkoba, prepričan sem, da tudi takrat še ostane nam spomin, morda jedin sladak spomin — na svojo mater!

In da je taci, dobrih mater na Slovenskem obilo, to je božji blagoslov. In srečna je hiša, katera jo ima.

Ali so pa tudi hiše v katerih je nij take idejalične gospodinje. Včasih se tudi tako nanese, da v hiši nij gospodarja. Ali se reče gospodar je uže, pa nema moči potrebne, oblasti nobene. Marsikrat, gospoda, pripeti se, da

roža, katero si je kdo za svojo hišo vtrgal,
 roža, katera je bila poprej, ko se je še snu-
 bila, zgol dišava, pokaže nakrat bodeče trnje.
 Cvetje je strašno naglo odpalo, ali trnje pa
 vedno ostane. In tedaj je mož revež pod
 svojo streho, in poslušajmo kako britko zdi-
 kuje

Slabo sem jest oženil se bil,
 Nisem preudarjal, sem močno falil.
 Nisem preudaril,
 Kak bom gospodaril,
 Sem eno dobil,
 Da se bom pokoril,
 Dokler bom živ!

In to je gotovo dolga pokora!
 In čujmo dalje kako se revežu godi:

Komaj do poldan se iz postelje . . . . .
 Precej me kolne! Oh vest me boli,
 Kar v roke dobi,
 Vse name zleti.

In tak deš na vse' jutro, nij šala. In kako
 je zapuščen ta revni mož. Sam je, v svojej
 hiši je sam. In žena mu ne privošči najmanjše
 stvari, in še brez te skrbi nij, da ga z hiše ne

spodi. Dobrega malokrat kaj zaužije, morda še vsake kvatre ne. Ta žena je še celo taka, da se kadar kruh peče strašno dolgo mudi in da bi drugi ne videli, kako pri vsakej peki napravi zase kaj boljšega, neče imeti zraven družih ljudi. Ampak sama je in sama opravi vso peko. Ali nesrečni mož predobro ve zakaj, da namreč

— ložej kaj skrije,
In sama užije.
Na mene nikdar
Se ji spomnit ni mar,
Da sem gospodar.

Tako žalostne so razmere. A mož prenaša, saj se ve, kako je, prenaša in trpi in lazi takisto kot živa smrt na okrog. In če prime za koso, se kar ljudje čudijo, kako je to, kaj je to, da ta mož take malo nakosi. In srce ga boli pri tem, da ljudstvo ne sodi prav, če meni, da je on revež len. Ali to nij res, to je strašna krivica.

Al uzrok je pravi,
Ker me žena davi;
Me stredat uči,

Da nemam moči,
Ko vse me boli.

In kdo bi ne jokal krvavih solza nad tem nesrečnežem! Ali kadar je pa le preveč, stopi tudi naš mož na noge. Vsaka voda, če je lilo izpod neba preveč dežja, prestopi bregove. Tako tudi tu. Naš ubogi mož, naš reven mož, je prenašal nekaj časa, je stradal, je delal kot živina in občutil z udanostjo strašno ostrost jezika svoje žene. Ali ko je le-ta le vedno bolj demonična postajala, ko je na njegove prošnje le s smehom odgovarjala in se prav veselila njegovega trpljenja, in ko je pravim delala še vse hujši naklepe, rekoč:

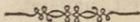
O, kar sem te dobila
V moje klešče zdaj,
Še bolj te bom dražila
Tudi zanaprej!
Vse ti čem storiti,
Kar tebe zna jeziti,
Razsajat, nagajat,
Ti očem vselej,

ko je tako delala naklepe, je zavrela tudi našemu možu krotka kri. In je prijel

tisto zdravilo, katero raste v blagodejnej naravi in rabil ga je tako, da je napravil čudeže in da je žena vsa druga postala. Pravim vsaj za trenotek vsa druga postala. Ali za prihodnost obljubi mož tudi skrbeti in da jej na daljni pot zakonskega življenja ta-le resolutni opomin:

Če ne boš dobro storila
 S palco se boš gostila,
 Bo pela kot strela,
 Dokler te ne prerodi!

Ali upam, da v prihodnje nij bilo več tacihi gostij, upam pa tudi, da je junaški mož, kateri je s tako srčnim naskokom bil vzel v oblast glavne pozicije svoje hiše, tudi potem jih obdržal v svoji oblasti, ter jih srečno branil pred vsakimi napadi svoje žene. In s tem upom končam denašnja svoje predavanja. —

Jeanne d' Arc, devica orleanska.

(Govoril prof. Fr. Šuklje.)

Narodom , težko se borečim za svoj obstanek, v tolažbo kaže zgodovina, da se čestokrat države in národi iz globokega propada zopet vspnó do velikosti, do mogočnosti. Barbarične perzijanske čete so dvakrat vpepelile Atensko mesto in opustošile Atiko — in malo let pozneje stalo je mesto lepše, krasnejše, bil je národ močnejši nego kedaj! Kelti napadajoči Rim, so l. 389 pr. Kr. Rimljane popolnem premagali ter Rim razdejali, pa iz svojih razvalin se je zopet dvignilo „večno“ mesto in takoj potem so se pričenjale one zmage, ki so rimskemu imenu priborile svetovno vladarstvo! J milanskega mesta se je l. 1162 po dolgem

obleganji polastil silni Nemeec Fridrih Barbarosa, uničil ga je ter prognal prebivalce — toda čez malo let so se vrnili in uže 1176 so ravno Milaneži v odločilnej bitki pri Legnanu premagali germansko silovitost! I francoski národ — kolikokrat bil je uže pobit, potrť, navidezno uničen in kolikrat — ga je rešila njegova lastna moč ter mu zopet pridobila častno mesto mej evropskimi národi! Nike-dar pa je bila nevarnost, preteča temu narodu, silnejša, nikedar rešitev čudovitnejša nego l. 1429, ob času „device orleanske“, o katerej hočem denes obširneje govoriti.

V srednjem veku bili so si Francozi in Angleži jednaki protivniki, kakor v našem veku Nemci in Francozi. Uzrok večnemu bojevanju bile so početkom nenaravne razmere, da je bil angleški kralj zarad Normandije in družih teritorij ob jednom francoski vazal, potem pa (od l. 1328) neopravičeno hlepenje angleških kraljev po kroni francoskej. Zlasti pod dolgotrajno vlado Karla VI. doživela je Francija žalostne čase. Kralj, duševno bolan, nor —

kraljica Isabeau, rodom Bavarkinja zapravljiva, brezsrčna, spridena ženska — kraljevi sorodniki in sinovi, dvor, plemstvo, dežela ločeni v dve stranki, Armagnake i Burgundce, ki so se smrtno sovražili ter celo z mečem divjali jedna proti drugej. V tacem položaji ponovi angleški kralj Henrik V. od svojih pradedov podedovano vojsko ter sè svojimi krepkimi strelci, kmetskimi sinovi pri Azincourtu 1415 uniči nališpano francosko vitežtvo. Pa ne dovolj — ko je armagnaška stranka, pod vodstvom kraljevega naslednika (dauphina) Karla zavratno umorila vojvodo burgundskega, združil se je njegov sin Filip, hrepeneč po maščevanji, združila se je sama kraljica Isabeau z Angleži sklenili so pogodbo v Troyes, katero je tudi blazni kralj podpisal, odvzeli so dauphinu nasledno pravico ter za regenta in naslednika imenovali angleškega kralja, ki se je poročil s Katarino kraljevo hčerjo. „In diesem vertrag,“ pravi Sickel, „ward der dauphin von der eigenen mutter verleugnet, von dem vater verurteilt, von der schwester des erbteils beraubt.“ Cela Fran-

cija ločila se je v dva dela, severno Francijo, ki se je podvrgla Angležom, južno, ki je še pripoznavala dauphina. Le-ta je l. 1422, ko sta blazni Karl VI. in angležki Henrik V. umrla, sicer v Poitiersu kronan bil, toda kljubu temu pretil mu je pogin. Kako stanje za ubogi národ! Reprezentant kraljestva in národa, Karel VII. (tako se je imenoval Dauphin) mehkužen nezmožen vladar, brez poguma, brez srca do národa, talentiran samo za razuzdanosti; ministri njegovi, zlasti la Tremouille, sleparji in goljufi, narod razcepljen, zbegan, materijalno uničen, tako da so v mnogih rodovitnih pokrajinah mej Loiro i Sommo kmetje po gozdih se skrivali in le od ropa živeli. Ubožnost na vse kraje zatrla je tudi národno zavest, tako da nam neki svedok toži, da je onemogli národ apatičen postal ter da mu je uže vse jedno, bilo kate-rega vladarja da ima.

I sedaj, l. 1428 udarili so Angleži na francoski jug, da bi tudi pokrajine onkraj Loire mladoletnemu Henriku VI. priborili. Samo mesto orleansko, ključ za dežele na jugu,

ustavljalo se je še pogumno zmagovitemu sovražniku, toda oblegovanje napredovalo je od dne do dne, rešitev postala je po bitki pri Rovray skoro nemogoča in Karel VII. mislil je uže pobegniti v Španijo ali Škocijo, da bi vsaj rešil borno nečastno življenje. Potem pa bi bil Anglež gospodoval v lepej Franciji, národna samostojnost in svoboda bila bi uničena, uničen pa tudi prevažen vpliv francoski na duševni in politični razvoj evropskih národov. Iz tega nesrečnega stanja rešila je Francijo — uboga kmetska deklica, Ivana d' Arc.

V prijaznej šampanškej vasi Domremy blizu mestica Vaucouleursa na meji lotarinškej, rodila se je 6. jan. 1412 Jeanne d' Arc, iz očeta Jakoba d' Arc in matere Isabella Romèe. Leta prve mladosti pretekla so jej mirna in enolična, kakor vsakej kmetskej deklici. Brati in pisati se nij učila, pač pa jo je mati navadila moliti, šivati in presti. Tudi na polje je hodila semtertja pomagati očetu in bratom in ravno tako je včasih vaško čredo na pašo gnala, če je bila vrsta na njej. Odlikovala se

je deklica po nenavadnej pobožnosti in dobrosrčnosti; sicer pa je bila vesela in prijazna ter se je udeležila nedolžnih iger družih vaških otrok, in ž njimi tudi plesala in rajala okolo lepega starega drevesa, o katerem so ljudje ugibavali, da je pod njem zbirališče čreznatornih bitij in vil.

Toda to idilično življenje je nehalo okoli l. 1425. Tudi mirni prebivalci Domremiski čuli so o bojnem hrupu, gorjé francoske države pretresalo je tudi te uboge vaščane in zlasti Johana čutila je v svojem domorodnem srcu — globoko žalost nad ubogim národom. V takej duševnej razburjenosti slišala je 13 letna deklica o polu dne nekega poletnega dneva 1425., ko se je po domačem vrtu sprehajala, neki glas od desne strani ter videla nenavadno bliščobo. Iz začetka prestrašena, čula je trikrat isti glas, ter potem spoznala, da jo nagovarja arhangel Mihael, ki jej je veleval, naj živi spodobno, pobožno in čisto ter razodeval, da se bode podala v Francijo ter pomagala svojemu kralju. Naznanil

jej je tudi, da jo bodeti na božje povelje obiskali svetnici Katarina in Margareta ter povedali natančno, kako da ima ravnati i postopati. V istini je potem mnogokrat, pozneje celo večkrat na dan videla obe svetnici; pravila je ko je bila potem sodnijsko zaslišana, da ste imeli lepe jako dragocene krone na glavi, da jih je dobro videla, da jih je celo z rokami objela ter pri tej priliki čutila blagodejno gorkoto in slasten duh.

Uže sedaj moramo izpregovoriti kritično besedo o teh mnogokrat pretresovanih vizijah ali prikaznih. Da bi se bila Johana lagala, da bi vizije fingirala, misliti nikako ne smemo. Ona je čestokrat trdila, celo pred njeno smrtjo, da veruje v istinitost teh prikaznij ravno tako trdno kakor na boga in na odrešenje; za to prepričanje je Johana umrla, — kedo bi se torej upal, govoriti o slepariji, imenovati blago devico — goljufivko?

Drugo vprašanje pa je, — ali so imele te vizije objektivno realnost, ali so bile resnične, ali so se Johani v istini prikazovali an-

geli in svetniki? To trdita naravnost dva historika, Nemeč G. Görres in Francoz Walton, poslednji znan kot predzadnji naučni minister francoske republike; na to stališče postavila se bode tudi katoliška cerkev, ako bode Johano proglasila za svetnico. Toda to stališče nij historično, kajti nij znanstveno. Po izreku: „das wunder ist des glaubens liebstes kind“ prepuščamo vsem, kateri hočejo dogmatična načela vpeljavati tudi v znanost, da tukaj govorijo o čreznatornej stvari, o čudu. Toda mi se zvesto držimo načela, da znanstvo, veda čudov ne pripoznava. Po vekovitih, nepremakljivih in nepremenljivih zakonih sučejo se nebrojni svetovi našega neba, po istih zakonih vrši se tudi življenje in gibanje vsega človečanstva, bodi si gibanje národov ali pa gibanje posameznega bornega človeka!

Prvi, kateremu se je posrečilo, razlagat vizije orleanske device v znanstvenem smislu, na podlagi psihologije in pathologije, bil je medicinar Nemeč dr. Hecker. Njegovih rezultatov se držita Sickel in Eysell, temeljiti

preiskovalec, ki je jako obširno in v verskem smislu opisal zgodovino naše junakinje. Ti učenjaki pripisujejo tem vizijam samo subjektivno ne pa objektivno realnost. Te prikazni so izvirale iz razdražene domišljije, iz vznemirjenega dušnega stanja. Johana v svojej patrijotičnej bolesti, v svojej žalosti mislila je tako živo, da so je misli njene utelesile in upodobile, da se jej je videlo, da sliši druge, vnajne glasove, a ti so se glasili le v njenej notranjosti. Razdraženi možjani so tako vplivali na čute, da so le-ti videli in slišali brez vnanjega uzroka, da so se kazali prikazni, ki so bili faktično le misli, predstave. Vendar to živo predstavljenje nij motilo telesnega in duševnega zdravja, temveč je moči naše junakinje le na čudoviti način pomnoževalo.

Odkar so Johano obiskali svetniki in angeli, postala je deklica resna, zamišljena. Splošno gorjé zadelo jo je l. 1428 tudi osobno in bojna furija je silila njeno rodbino, da je za nekoliko časa zavetja iskala v mesticu Neuchateau. Glasneje in glasneje pozivali so

svetniki devico, naj spolni božjo zapoved, naj reši kralja in narod. Dolgo se je branila Johana, zvesta si svoje slabosti, boječa se strogega očeta. Toda, ko je čula žalostno novico o silnej nevarnosti, ki je grozila orleanskemu mestu, odločila se je, šla v mesto Vaucouleurs ter se razodela ondotnemu kraljevemu poveljniku Baudricourtu. Nij je prestrašilo, da je malo galantni vojak iz začetka jo sè zaušnicami hotel domov gnati, vrnila se je ter tako dolgo ponavljala prošnjo, naj jo oborožijo ter spremejo do kralja, da se je poslednjič spolnila njena goreča želja. Prebivalci vaucouleurski podarili so jej konja in orožje, odložila je rudeče kmetsko krilo ter oblekla moško nošo in spremljana od 6 spremljevalcev podala se je 23. febr. 1429 na pot v 50 milj oddaljeni Chinon, kjer je takrat trepetal in obupoval nevredni Karl VII.

5. marca nahajamo devico v Chinonu, toda še le 3 dni potem smela je stopiti pred kralja. V velikej sijajnej družbi sprejel jo je Karel; da bi jo skušal, stal je bolj v kotu morda

manj sijajno napravljen nego okolu stoječi plemenitaši. Brez strahu bližala se je Johana, takoj je izpoznala kralja; govorila mu je o svojem poklicu ter z novim upanjem napolnila dušo njegovo. Viri poročajo, da je Karel dolgo časa na tihem se razgovarjal ž njo ter da mu je govorila o nekež skrivnej stvari, katero je bil samo bogu, v molitvi razodel. Karel je namreč dvomil nad svojim legitimnem pravu oziraje se na grešno življenje svoje matere ter v molitvi prosil boga, naj mu da znamenje, ako ima li v istini pravico do francoskega prestola. Johana pa ga je nagovorila kot jedinega pravega naslednika francoske krone ter mu obljubila osvoboditi Orléans, spremljati ga v Reims, da bode tam kronan, segnati in iztirati Angleže iz dežele ter rešiti ujetega vojvodo orleanskega iz njegovega zapora.

Vendar se je morala Johana še zagovarjati pred posebno komisijo v Poitiersu ter dokazati, da je dobra katoličanka in da nema zveze s hudičem. Dobro, neprestrašeno odgovarjala je neizobražena kmetska deklica mo-

drim doktorjem in bogoslovcem, ki so zastonj poskuševali, motiti jo s sofizmi in skolastičnimi bedarijami. Ko so zahtevali, naj dokaže svojo od boga prejeto nalogo z znamenji in čudeži, odgovorila jim je: peljite me v Orleans, pred sovražnike, tam bodele gledali moja čuda. Ko je nek dr. sv. pisma jej hotel nagajati z vprašanjem: kak jezik dá govore njeni svetniki in angelci, odrezala se je krepko možu govorečemu slaboglasno narečje limuzinsko: „Gotovo boljši jezik nego ti!“

Še le po odobrenji te komisije sklenil je Karel, posluževati se čudnega dekleta. Johana je dobila bandero, kakoršnega je zahtevala: iz belega platna sè svilnatimi franžami, obsejan sè zlatimi lilijami ter s podobo Krista in s podpisom: Jesus Marija. Meč je želela dobiti iz cerkve sv. Katarine v Fièrbois; na njeno željo preiskavali so cerkev ter v istino za glavnim oltarjem našli star popolnem zarujaveli meč. Tako preskrbljena, obdana od primerne spremstva pridružila se je Johana novej armadi, ki je marširala proti Orléansu. Kajti

imé naše junakinje bilo je uže tako znano, da so se od vseh stranij oglaševali prostovoljci, da so razna mesta skrbela za živež in denar, veselo znamenje budeče se národne zavesti! 29. aprila je prišla Johana entusiastično sprejeta od naroda v Orleans; 4. maja še le vstopila je večina armade v oblegano tvrđnjava.

Mesto Orléans leži na desnem severnem bregu reke Loire; obdano je bilo prej od lepih predmestij, toda mesčani so jih sami požgali, da bi laglje se branili angleških napadov. V razvalinah teh predmestij utaborili so se Angleži ter obdali nesrečno mesto z obsipi i tvrđnjavami; devet tacih gradov so imeli na desnem, 3 na levem loirskem bregovji. Če je torej Johana hotela rešiti Orléans, morala je prej osvojiti si imenovane gradove. Uže 4. maja vzela je z naskokom tvrđnjava S. Loup, 6. maja polastila se je družih važnih pozicij. Francoski poveljniki zadovoljni s tem pridobitkom, so hoteli vrniti se v Orléans, toda Johana je namerala napasti najbolj otrjeno angleško pozicijo

na južnem bregovji, imenovano „les Tourelles“. Zastonj so se ustavljali francoski vojskovodje; zastonj so se posvetovali i sklepali brez device. „Vi ste bili v vašem svetu, jaz v svojem, jutri uže bode tvrdnjava v mojej oblasti“. Radi bi bili devici zabranili poveljniki izhod iz mesta, toda navdušeno zaupanje meščanov in vojakov do čudnega dekleta bilo je močnejše nego povelja generalov.

7. maja napali so Francozi, na čelu jim Johana, angleške obsipe. Srdit boj se prične; vsak je znal, da gre za čast i življenje. Več francoskih navalov bilo je uže odbitih, ko Johana v prekop (graben) skoči, pogumno lestev zagradi ter jo proti zidu opre, z namenom nanj splezati. V tem hipu jo zadene pušica mej vratom i ramo, prereže meso ter se prikaže $\frac{1}{2}$ črevlja za vratom. Johana se zgrudi, neso jo iz bojišča. Od bolečine jela je iz prvega jokati se, toda kmalu se ohrabri, potegne sama pušico iz rane, se da obvezati, se spoveduje ter se potem vrne na bojišče. Prišla je o pravem času. Uže so trobente pozivale

vojake, da odnehajo od boja, ko Ivana prihiteli v desnej bandero, ter s krepkimi besedami svoje rojake za zopetni naskok navdušuje. To je pomagalo — Francozi so prodrli v „les Tourelles“.

To je bila odločilna zmaga, Angleži so se umaknili, Orléans na videz uže izgubljen — bil je prost, in nevarnosti otet! Rešila ga je 17 letna deklica — to so priznavali vsi poveljniki, to je pripoznaval kralj, to je obstal tudi sovražnik, katerega je nenavadna prikazen te žene z grozo napolnila, omamila. Sedaj pozivlje Johana kralja, da nastopí pot v Reims, pod njenim varstvom ter se da tam kronati s čestitlivo krono svojih pradedov. Bila je pametna misel, kajti še le kronanje v Reimsu, kjer so se navadno kronali francoski kralji i maziljenje sè svetim oljem, katero se je tam hranilo storilo je Karla pravega kralja v očeh nevednega ljudstva, celo v očeh naše Johane.

Toda kralj se še nij upal napotiti se v oddaljeno, njemu celo protivno reimsko mesto.

Pot je držal skozi pokrajine, od sovražnika obsedene, mesta od Orléansa do Reimsa pripadala so brezizjemno nasprotnej stranki in v kraljevej blagajnici imel je lehkomišelní vladar cele — 4. tolarje! Treba je bilo čakati, toda mej tem je nadaljevala Johana boj z Angleži, vzela jim Beanganci in druge tvrdnjave ter jih popolnem premagala v bitvi pri Patayu.

Potem je spremila svojega vladarja v Reims. Od vseh stranij so privreli vojaki prostovoljci, da bi se bojevali pod poveljstvom od boga poslane device. Narodna zavest se je oživela; Angleži in Burgundci so se brez boja umaknili, mesta Troyes, Chalons so se udala i 17. jul. nahajamo Johano v prestolnej cerkvi v Reimsu, stoječo zraven kralja Karla, tik oltarja, z banderom v roki; o tej zastavi je izustila: „da je bila v boji in v težavi, da se torej spodobi, da se tudi udeležuje te česti.“

S kronanjem v Reimsu dokipela je Johanina sreča in slava do vrhunca; bližal se

je čas propada! Kedo pa mu je bil uzrok? Dolgo se je mislilo, da je bila misija naložena Johani od njenih svetnikov v Reimsu končana, spolnjena, ter da jo je potem dvor tako rekoč prisilil, da je še ostala i dalje se bojevala, toda proti svojej volji i brez prejšnjega zaupanja v svojo moč. Dandenes je zgodovinsko popolnem dokazano, da je bilo ravno narobe. Johana se je z vso gorečnostjo svoje duše poprijela misli, popolnem uničiti angleško gospodarstvo na francoskej zemlji. Ljubezen do naroda, do kralja, kateri je v njenih očeh zastopal narodno idejo, prepričanje, da je božja volja, da nadaljuje vojsko do popolne zmage, udanost v to voljo božjo — vse je Johano pozivalo v nove boje. V prvej vrsti hotela je udariti proti Parizu ter glavno mesto zopet pridobiti legitimnemu kralju! Toda z začudenjem poizvedamo iz popolnem zanesljivih virov, da je dvor nasprotoval Johani. V okuženem dvorskem ozračji Johana nij imela mnogo prijateljev. Svetovalci kraljevi, duhovni in posvetni, zlasti nad-

škof Regnard Chartreski i la Tremouille, so devico zavidali, ter se njenega vpliva bali; nij jim bilo po godu, da nij aristokracija temuč borna kmetska deklica rešila Francijo.

Kralj sam pa je bil mehkužen, len, bil se je bojnih težav uže naveličal in je komaj čakal na to, da bi se zopet razveseljeval in kratkočasil po svojih gradovih v lepej južnej Franciji. Ne z mečem, ne v krvavem boji, temveč diplomatičnem potom nameravali so kralj in ministri njegovi pridobiti si severno-francoske pokrajine!

Vendar so imele ideje, katere je zastopala Johana, za katero je navdušila svoj národ, še toliko močij, da je bil Karel prisiljen, željo devici izpolniti ter proti Parizu marširati. Toda devici so bile uže roke vezane; povsodi je nemarnost kralja, zlobnost in intriga dvornikov uničevala namere naše junakinje. Kljubu vsem zadržkom pripeljala je Johana francosko armado do glavnega mesta Pariza; Angleži so se umaknili, in le meščani sami, sicer dobro pripravljeni in razkačeni zoper Karla in devico

branili so svoje mesto, vendar je bilo mnogo národnomislečih v Parizu in brez vsake dvombe bi bila Johana tudi tu zmagala, kakor dosedaj. 8. sept. 1429, na dan malega šmarna, začel se je naskok; udarili so Francozi okolo polu dneva na pórte S. Honoré! Boj je bil ljut, Johana kakor vselej v prvej vrsti mej borilci. Necemu Burgundcu je lastnoročno iztrgala meč iz roke. Srečno so se polastili tega okopa; toda to je bil le tako imenovana predtrdnjava, trebalo je prekoračiti dva globoka prekopa, predno je bilo mogoče priti do mestnega obzidja ter naskočiti mesto samo. Črez prvi graben, ki je bil suh, so prišli; toda drugi je bil jako globok in z vodo napolnjen. Sè sulico merila je Johana, nebrigajoča se za streljanje sovražnikov, globočino vode ter je ukazala, fašine, ograje in drugo pletenje v vodo pometati ter tako most si napraviti. Dolgo so se trudili — na zadnje se pa pokaže, da vsled neprevidnosti kraljevih poveljnikov nij bilo dovolj fašin pripravljenih. Dasiravno ranjena, vendar nij obupavala Johana; vsaj je bila

vojska njena še nedotaknena. Toda kralj, ki se na bojišče niti prikazal nij, ukazal je, da se vojska umakne in Johana — dasiravno silno žalostna, morala se je udati kraljevej zapovedi.

Aeneas Silvius, pozneje papež Pij II. pravi, da je pri tej priliki slava device jela pojemati in da odsihmal nij bila več niti tako strašna Angležem, niti tako čestivredna Francozom. Do tistega trenutka bila je povsod srečna, zmagovita; kar je obljubila vse se je uresničilo. Sedaj v prvič morala se je umakniti in obljuba njena, da bode Pariz vzet, se nij spolnila. Hud moraličen udarec — katerega nij zakrivila Johana, temveč izključljivo slabost in zlobnost kralja in kraljeve družine. Patrijotičnim srdom pravi francoz Martin :

„V novejšej zgodovini ga nij hudodelstva proti bogu in domovini, katero bi se moglo primeriti hudodelstvu Karola VII. in njegovih privrženikov.“

Vračitev francoske vojske čez Loiro bila je skoraj begu podobna; duševno potrta sprem-

ljevala je Johana svojega kralja. Kaj jej je bilo mar, da so jo na kraljevem dvoru zelo odlikovali, da je bila njena rodbina v plemeniti stan dejana, da so njenej rojstnej vasi davke na „večne čase“ odpustili — vsaj so jo žalili na druge načine! Njej nasproti stavili so druge sleparske ženske, ki so prikazni simulirale in ljudstvo goljufale; primera, ki je morala boleti rahločutečo deklico. Glavna stvar pa je bila, da je kralj sè svojim nečimrnem razuzdanem dvorom dragi čas tratil, mej tem, ko so Angleži in Burgundci vedno bolj okrevali ter poskušali uničiti sad truda-polnega delovanja naše junakinje.

Prišla je pomlad l. 1430; na novo je čula Johana o velikih vojnih pripravah sovražnikov, zlasti burgundskega vojvode, ki je nameraval oblegavati važno mesto Compiègne. Karel VII. poslal je sicer kacic 800—1000 vojakov v severne provincije, toda na Johano, katera je z bolestno nemirnostjo želela energičnega delovanja, se niti oziral nij. V tej zadregi ohrabrila se je devica, zapu-

stila je nevrednega Karla ter s pešico zvestih pristašev hitela proti severu, na vojno polje. Ali — kak razloček mej pomladjo l. 1429 in mej pomladjo l. 1430. Takrat bila je Johana, kakor se izrazuje Sickel „kriegshaupt einer nation“; sedaj je postala „führerin einer freischar.“

Prvi cilj njenega potovanja bilo je mesto Compiègne, v severnej Franciji, tam kjer se Oise in Aisne stekati. Angleži in Burgundci prizadevali so se na vso moč, polastiti se mesta, dobro branjenega po francoskem poveljniku Vilj. de Flavy. Proti jutru 23. maja prišla je devica v oblegano mesto tako da je nij bil sovražnik zapazil ali jo nadlegoval. Kedo bi bil mislil, da bode v zadnjič mej svojimi! Svetniki njeni so jej sicer pred več tedni oznanili, da bode kmalu prišla v oblast svojih smrtnih sovražnikov, — vendar nij mislila, da jo bode ta britka osoda uže v Compiègne-u zadela, celo na dan njenega prihoda! Energična in bojaželjna kakor navadno sklenila je še tisti dan udariti na oblegovalce.

Zbrala je okolu sebe kacih 600 mož, pešcev i konjikov in je proti 5. uri po polu dne krenila proti sovražniku. Bila je popolnem oborožena in nad prsnim oklepom imela je krilo iz rudečega, sè srebrom ušitega žameta. Pogumno planila je na Burgundce ter jih iz prvega prisilila, da so se umaknili ; kmalu pa pomnožilo se je število nasprotnikov, prihiteli so vojaki od vseh strani, uže so se prikazali Angleži odzadaj — tedaj je morala Johana na to misliti, da se srečno sè svojim krdelom vrne v mesto. Počasi se je nazaj pomikala, toda čedalje huje so pritiskavali sovražniki. Skrbno je pazila na svoje vojake, da bi o pravem času ali črez most ali v čolnih se v mesto rešili ; — uže je bila na bregovju reke Oise, ki jo je ločila od mesta ; še nekoliko korakov i bila je rešena — ko je poveljnik Flavy, v strahu, da bi sovražniki črez most ne vdrli, vzdignil vzdigljivi most, ter tako devico sovražnikom v pest dal. Še je poskuševala, braniti se, toda z močno pestjo zgrabil jo je neki strelec iz Pikardije za krilo

ter potegnil iz konja. Lionnel, bastard Vandomski, prihitel je v tem trenutku, prijel je Johano, ko je na tla pala ter jo ujeto sobolj peljal, bolj vesel, pravijo viri — kakor če bi bil kacega kralja v svojo oblast dobil. Ta jo je potem izročil burgundskemu poveljniku Johanu luksenburškemu.

Takoj je bilo gotovo, da se z devico ne bode postopalo kakor z navadnim bojnim ujetnikom. Dela njena so bila tako čudovita, da jih je zaslepljeni neizobraženi vek moral pripisovati le božjemu ali peklenškemu vplivu. Če je narodna stranka francoska trdnega prepričanja bila, da je božja moč razodevala se v devici, bili so njeni nasprotniki Angleži in njeni privrženci na Francoskem ravno tako prepričani, da je Johana v zvezi s peklom, da je péklenska prikazen. Uže tri dni potem, ko je Johana bila ujeta, zahteval je pariški inkvizitor, naj se izroči inkvizicijskemu tribunalu zarad krivoverstva in coprnije. Pa tudi Angleži so jo hoteli v svojo oblast dobiti; angleški poveljnik vojvoda bedforski hotel je

obsoditi Johano kot coprnico in odpadnico od vere ter tako dejanskó dokazati, da so zadnje zmage francoske se godile s pomočjo hudičeve in da je Karel prejel svojo krono iz rok peklenskih oblastij.

Za svoje namere porabili so Angleži nečega ostudnega človeka, škofa beauvaiškega Pierre Cauchona. Bil je to ljut sovražnik Johanin, kajti zaradi nje moral je pustiti svojo škofijo; razen tega nameraval je od Angležev dobiti nadškofijo Rouensko. Ta kreature angleška je tedaj zahtevala, naj se postavi Johana pred njegov sodnijski stol, češ, da je bila v njegovej škofiji zasačena. Ker se pa nij upal, samo s tem Burgundce pripraviti do tega, da bi Johano Angležem izročil, ponujal je za Johano 10.000 luksemburških zlatov. Za ta judežev denar izdana je bila Johana svojim dušmaninom.

To je bilo za njo kaj strašnega; da bi se rešila te osode skočila je iz svoje ječe v Beaurevoiru, iz 60' visocega stolpa. Ne za to, da bi končala svoje življenje, temuč ker je

kljubu svarilu svojih svetnikov trdno upala, da jo bode bog rešil. Da pri tem strašnem padcu nij takoj mrtva ostala, da se celo prav nič nij poškodovala, to je v istini skoro čudežu podobno.

Decembra meseca pripeljali so jo v Rouen. Zaprli so jo v precej temno sobo; po noči in po dnevi nosila je teške železne verige na rokah in nogah; vrhu tega bila je ponoči še posebno z verigo priklenjena na leseni kol, ki je stal blizu njene postelje. Neprenehoma so jo stražili angleški vojaki, tri v sobi, dva pred durmi. Mnogo je morala prestati od surovosti svojih stražnikov!

V Rouenu sestavil je P. Cauchon velikansko cerkveno sodišče. Izbral je vsega skupaj skoraj 100 prisednikov, mej njimi cvet tačasnih francoskih bogoslovcev in učenjakov, kar jih je bilo sovražnih Karlu, posebno mnogo zastopnikov slavne pariške univerze. Toda ves tribunal bil je odvisen od Angležev politično sovražstvo do narodne stranke, strah pred Angleži, upanje, dobivati od Angležev mastne

službe, potem dragi denar, katerega so Angleži trosili mej sodnike — to so bili faktorji, ki so bili porok, da bode devica v istini obsojena. Zagovornika jej niso dali; kaj bi bil proti takim nasprotnikom tudi koristil! Zastonj se je Johana pogumno zagovarjala, zastonj je z nepričakovano bistrumnostjo odgovarjala na stotine zlobnih, sofističnih vprašanj, zastonj se je opirala na svoje čisto neomadeževano življenje prikaznij svetnikov nij mogla in nij hotela tajiti, obstati je morala, da je na božje povelje storila česar so jo dolžili sovražniki in to je bilo sodnikom popolnem dovolj, da so jo obsodili. Z grdo zvijačo sestavili so umetno iz odgovorov Johane 12 člankov ter jih predložili raznim teologičnim korporacijam in posameznim učenjakom. Jednoglasno in v najbolj odločnih izrazih so ti izrekli, da je Johana v istini delovala s pomočjo peklenško ter da je krivoverka in copernica.

Gotovo je bilo tedaj, da bode Johana obsojena; toda Cauchonu nij zadostovalo, da bi Johana storila junaško smrt mučenice. On je

hotel pripraviti jo do tega, da bi najpreje sama preklicala, da bi obstala, da so bile vizije njene izmišljene in narekavane od vraga ter jo najprej uničiti moralično in še le potem tudi fizično. Mož je računal na slabost človeške narave in nij se motil!

24. maja 1431 zjutraj peljali so Johano na pokopališče S. Ouenske opatije. Od vseh stranij bila je deklica obdana od sovražnikov; povsodi sovraštvo, srd, nikjer prijaznega očesa; rabelj pripravljen na svojo grozovito delo. Deklica do sedaj tako pogumna, tako neustrahena jela je sedaj, v očigled strahovite osode omahovati. Ko so jej začeli prečitavati rozsodbo, ko so jo pozivali, preklicati ali pa umreti — vzdihnila je „rajši preklicati nego sežgana biti!“ Sè smehom obupanja na bledih licih obstala je, da je grešila zoper boga in cerkev, da je izmislila svoje prikazni, da je proti božjej zapovedi prijala za orožje in nosila moško obleko. V znamenje pokore obljubila je nikedar več moške obleke nositi!

Na to je izrekel P. Cauchon sodbo, glasečo se na ječo na čas življenja, v katerej naj uživa le kruh bolečin in vodo žalosti.

Burno so se vzdignili Angleži; kamenje so metali na sodnijskega predsednika in njegovo okolico, besno so zahtevali naj se usmrti devica, ter so očitavali Cauchonu, da je ogoljufal, prevaril angleškega kralja. Smijaje jim odgovori: Ne bojte se, bomo jo kmalu zopet v pest dobili!

Po storjenedi razsodbi bi se Johana morala odpeljati v cerkveno varstvo, v kak samostan; to so jej obljubili in posebno zaradi tega je Johana preklicala. Toda Cauchon je zapovedal jo v prejšnjo ječo tirati. Tam so še grje ž njo ravnali nego preje; noč in dan je bila uklelena in s teško verigo na kol privezana, tako da se skoro ganiti nij mogla. Moško obleko morala je odložiti ter po svojej objubi žensko krilo obleči; to je bilo tem bolj neljubo, ker so bili neprenehoma angleški vojaki v njenej sobi in ker je bila v ženskej obleki dosti manj varovana vojaške surovosti in po-

željivosti nego v moškej. Nalašč so pustili moško obleko poleg nje, da bi jo zapeljevali, da jo zopet obleče ter se na ta način zopet starih grehov udeleži.

28. maja pride P. Cauchon z nekolikimi pajdaši ter vidi devico zopet v moškej obleki. Na njegova vprašanje odgovarja, da bode tako dolgo moško obleko nosila, dokler jo bodo pustili mej moškimi. Izpovedniku svojemu je potem pravila, da so jo vojaki, ko se je vrnila v ječo, suvali, bili, za lase ruvali ter poskušavali jo tudi spolno oskruniti; iz tega uzroka, da bi bila v zadnjem oziru bolj varna, oblekla je v novič prepovedano moško opravo.

Sodniki so jo vprašali, če so se angelci in svetniki zopet prikazali? Johana je pritr-dila, rekla je odločno, da jih je videla in da so jo kregali, zakaj je resnico zatajila, da bi si rešila življenje. Pristavila je: rajša hočem na enkrat konec storiti, umreti, nego dalje časa v ječi trpinčena biti.

Dva dni pozneje se je podal menih dominikanec L'advenu v ječo naše Johane, ozna-

nit, da je čas njenega življenja pretekkel, da se bliža ura smrti, grozne smrti na plamtečej gromadi. Divja boleost prešinila je s prvega deklico, lase si je pulila in glasno jokala; „7krat raje bi bila ob glavo dajana, nego živa sežgana. O moje deviško neomadeževano truplo, da bode še denes uničeno in v pepel spremenjeno!“ Kmalu pa se je ohrabrila, izpovedala se menihu ter potolažena sprejela zakrament rešnega telesa.

I črez malo ur gledalo je jasno majino solnce — dogodbo tako tragično tako sramotilno za človečanstvo, kakor jih malo nahajamo v človeškej zgodovini. Zopet so bili odri postavljeni na S. Ouenskem pokopališči, jeden za višje duhovensto, jeden za duhovne in za posvetne sodnike. Pripeljali so jo, plakajočo Johano, belo opravljeno; na glavo so jej dali kapo, na katerej so bile napisane besede: „krivoverka, odpadnica, malikovalka“. Najpreje je pridigoval Nik. Midi; končal je svojo pridigo z besedami: „Pojdi tja v miru, Johana, cerkev te ne more več braniti, ter te

izroči posvetnej oblasti“. Tedaj prečita Pierre Cauchon končno razsodbo; nij bilo več rešitve za Johano, želela je dobiti kak križ v roke. Nek usmiljen Anglež improviziral ga je iz svoje palice. Johana križec poljubi, vtakne ga v nedrije. Peljali so jo na gromado ter privezali na kol; rabelj naloži plamen, toda dolgo časa je trajalo, da je plamen do nje prišel. Naposled jo zakrije dim in žar, slišali so jo glasno klicati, da nij krivoverka in odpadnica, da je ravnala po božjem povelji, dokler nij usmiljena smrt konec storila nesrečnej, mučenej deklici.

Odvrnimo se od prežalostne scene ter predstavljajmo si še jedenkrat podobo Johane.

Johana imela je takrat 19 let; portreta njenega ne poznamo. Vendar vemo iz virov da je bila srednje postave, šibke rasti, pa ne navadno močna. V navadnem smislu lepa nij bila, pa če se je ogrevala za kako stvar, potem je obličje njeno postalo — duhovito in interesantno. Konji in bliščeče orožje so jej dopadali; črez svojo jekleno opravo nosila je kratko

bluzo in krilo, navadno temno rudeče in zelene barve. Izvenredno duhovitost in nadarjenost tega dekliča razvidimo najlaglje iz tega, da nij bila samo osobno hrabra v boji, temveč da je imela strategičen dar ter boljše vodila svojo francosko armado nego izkušeni stari vojaki. Tudi preiskava v Poitiersu in proces v Rouenu nam pričajo o genialnosti device orleanske.

Tako se je izvršil ta politični umor, ostuden sam na sebi, posebno ostuden zaradi tega, ker se je pri tej priliki kakor tolikrat zlorabila vera, zlorabilo krščanstvo. Sramota pade na francosko duhovenstvo, katero je Johano obsodilo, sramota zadene isto tako Angleže, ki so se tega duhovenstva posluževali. Če so pa oni mislili, da bodo z Johano vred uničili tudi idejo, katero je zastopala, so so hudo motili. Kralj sicer in dvor njegov se niti zmenil nij za ono kmetsko deklico, katera mu je rešila očetnjava in na glavo posadila francosko krono; smrt Johane bila je tem brezsrčnežem skoro ljuba. Narod pa, kateri

ima navadno boljši spomin za hvaležnost nego njegovi vladarji, čestil je Johano kot svojo rešiteljico, svojo prorokinjo in mučenko. Nij odjenjal od boja z Angleži in v malih letih bili so le ti, kakor je to Johana še v ječi prorokovala, izgnani in iztirani iz cele Francije, izvzemši samo mesto Calais.

Dandenes je Jeanne d' Arc, devica orléanska jedna najbolj sijajnih, najbolj čestitljivih prikaznij svetovne zgodovine. Tacemu idealnemu bitju nasproti molči tudi politična strast ali versko protislovje, vsak kdor to dobro preiskuje, bodi si klerikalec bodi si privrženec skrajne svobodomiselna stranke, bode z ljubeznijo, z občudovanjem in sočutjem se zamaknil v podobo te rajske deklice. Pa ne samo zgodovinsko, znanstveno slovstvo se peča z Johano, tudi umetnik si jo poišče za predmet svojega delovanja. Saj mi nij treba, imenovati nemškega pesnika, kateri je Johano v svojej drami tako živo naslikal, da se prelepe prikazni veseli celi omikani svet.

Tiskovni pogreški.

- Na strani 4 beri v 10. vrsti: drznost mesto:
dolžnost.
- " " 4 " " 15. vrsti: kdo mesto: kdor.
- " " 6 " " 1. vrsti: vrh vsega mesto:
vrh vsega tega.
- " " 6 " " 6. vrsti: življavo mesto:
življenje.
- " " 6 " " 6. vrsti: 2000000 mesto:
200000.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000519943

